

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תוכב"א

דרשה ג' פנחס תשי"ט (חלק ב)

ביום ט"ו תמוז, יומא דהילולא של האור החיים הקדוש

בעיה"ק ירושלים תוכב"א

לְבֵן אֲמֹר לְבֵנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה'

- ביאור דרש הגמרא בעבודת כהן בן גרושה והשייכות לפרשת פנחס
- אם נמשכין אחר החומאים במחשבה, עלולים לבוא אח"כ לידי מעשה
- במעשה פנחס ראו הכל כי הקב"ה עוזר ושומר לאותן המוסרים עצמם עבור כבוד שמים
- אין דנין על העתיד, אלא אם כבר התחיל החטא
- אין להביא ראיה מן הנסים
- הא דאין נביא רשאי לחדש דבר על תורת משה, הוא רק אחר חתימת כל התורה
- קושית הרא"ש: האידך כתב משה רבינו י"ג ספרי תורה ביום פטירתו, והלא חל בשבת
- אור החיים הקדוש: גאולה העתידה יהיה בזכות משה

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת העניין

שנת תש"פ לפ"ק

לשון קדשו - קונטרס קט חלק ב

29 מינוט מתוך 115 **קלאר**

★ ★ ★ ★

יצא לאור ע"י

מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 3040-585-514-1

צענטראלע נומער:

929-522-1515

ענגלאנד 0330-350-3110

קאנאדא 438-797-0770

ארץ ישראל 072-3275205

צו הערן די רעקארדינג: דרוק #1, דערנאך קונטרס נומער 909

איר קענט אויך לאזן הודעות הערות ותיקונים, און מנדב זיין

מען קען אויך הערן די רעקארדינגס:

ניו יארק **718-298-4641** ארץ ישראל **072-3333419**

(דרשה ג' פנחס תשי"ט (חלק ב) # → 8192 → 4 → 16)

• זיהם יעלו לזפרון •

האשה החשובה והצדקנית, ביתה פתחה לרווחה,
מסרה עצמה להכניס נפשות ישראל תחת כנפי השכינה
ולהכניס אמונה בה' ודרכי התורה והצניעות בבנות ישראל
הרבנית **פעסל** ע"ה בת הר"ר צבי ז"ל
אשת הגה"צ ר' קלונימוס אליעזר עקשמיין זצ"ל
אבר"ק בוענאם איירעם ארענשינא
נפמרה י"ח תמוז תשס"ח לפ"ק

האשה החשובה וראת ה', בעלת מדות טובות וישרות,
התנהגה בצניעות בפשטות ובתמימות, ותמיד השמיע
דברי הודיה להשי"ת על רחמיו וחסדיו המרובים
מרת **טילא** ע"ה קארפען
בת הרה"ח ר' יחזקאל שרגא ז"ל הי"ד
נפמרה י"ט תמוז תשנ"ז לפ"ק

האשה החשובה
מרת **מלכה** ע"ה
ב"ר יחיאל אלטער הלוי ז"ל
אשת הרה"ח ר' יוסף סאקס ז"ל
נפמרה כ"א תמוז תשנ"ד לפ"ק

א

ס'שטייט אין די וואָכעדיגע סדרה:

וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, הַשֵּׁם יִתְּבָרַךְ הָאֵט גַּעֲזָאגט פֶּאַר מֹשֶׁה'ן, לֵאמֹר, עַר זאַל ווייטער זאָגן.

פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הַשֵּׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עַר הָאֵט אומגעקערט דעם צאָרן פון השם יתברך פון [אויף] אידישע קינדער, בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם, עַר הָאֵט מְקַנָּא געווען קנאת ה' צִבְּאוֹת, בְּתוֹכָם, אינעווייניג צווישן אידן, וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי, ס'איז נישט געווען קיין כְּלִיָּה חס ושלום. לָכֵן אָמַר הַנְּנִי נָתַן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, אַזּוּי ווי ס'שטייט ווייטער אין פסוק וַהֲיִתָּה לוֹ וּלְזָרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֶנֶת עוֹלָם, תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְקִי וַיִּכְפַּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

כה

קושיית ודיוקים בפסוק וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

נאָר לאָמיר זען.

אַסאַך ענינים זענען דאָ שווער צו פאַרשטיין.

כו

קושיא א

יש להבין אומרו וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי, דמוכח דלוא שרג פנחס לומרי היה ח"ו גזירת כליה על כל ישראל. וצריך ביאור, למה בשביל אדם אחד היה גזירת כליה ח"ו על כולם

(א) קודם, פרעגן אַלע, [דיש להבין אומרו] וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי, [דמשמע דאלמלי לא הרגו פנחס לומרי היה ח"ו כליה על כל ישראל].

[והלא] סוף כל סוף, עַר הָאֵט דאָךְ נאָר גע'ה'ר'ג'ט איין מענטש, זמרי בֶּן סִלּוֹא. און וועגן דעם איינעם מענטש, חס ושלום העט געקאנט זיין כְּלִיָּה? און ווען נישט דאָס [שהיה הורגו], ווען ער [זמרי] פירט דורך זיינס און מ'ה'ר'ג'ט אים נישט, נו חס ושלום, וואָס איז שולדיג דער גאַנצער כלל ישראל, וואָס [נאָר] דורך דעם איז געווען וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי.

[און נאָך] אַסאַך ענינים איז דאָ שווער.

כז

קושיית ודיוקים בפסוק לָכֵן אָמַר וְגו'

קושיא ב - מתוך הדרוש

(ב) [במסורה (הובא בעל המורים), "לָכֵן אָמַר", תרתי בתורה בריש פסוק. חדא כאן, לָכֵן אָמַר הַנְּנִי נָתַן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, ואידך (וארא ג, ו) לָכֵן אָמַר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אָנִי ה'. ויש להבין רמו המסורה, בשייכות שתי פסוקים אלו זה לזה].

כח

קושיא ג - מתוך הדרוש

(ג) [בגמרא קידושין (ס:) דרשו מהפסוק וַהֲיִתָּה לוֹ וּלְזָרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֶנֶת עוֹלָם, דאם נמצא הכהן בן גרושה או בן חלוצה לאחר שעבד העבודה, עבודתו כשרה, דוּחִיתָה לוֹ "וּלְזָרְעוֹ" משמע בין זרע כשר ובין זרע פסול. והקשה הישמח משה, דלכאורה מה ענין לימוד זה לכאן, בענינא דפינחס].

(הקושיא בדברי רבינו באות רמג)

כט

קושיא ד - מתוך הדרוש

(ד) [גם יש להבין דברי הירושלמי דלעיל (באות ו), דביקשו חכמים לנדותו לפינחס, אלולי שקפצה רוח הקודש ואמרה וְהָיְתָה לוֹ וְלִירְעוֹ אַחֲרָיו וגו'. וצריך ביאור כל הענין, והאיך מונח זה דייקא בלשון הפסוק וְהָיְתָה לוֹ וְלִירְעוֹ אַחֲרָיו וגו'].
(התירוץ בדברי רבינו באות רמט-רנד)

רכה

ישוב הקישויות בפסוק וְלֹא כָלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

חקמה ליישוב קושיא א

(עד אות רלז)

ס'שטייט וְלֹא כָלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָתִי, ווייל דער כלל איז (כדלהלן אות רכו).
כ'האָב אָנגעהויבן [בתחילת הקישויות, דעס וואָס] זיי פרעגן די קשיא, [וכי' וועגן 'איינ מענטש' [יוגזר כליה] חלילה אויפן 'כלל ישראל'.
רכו

אם נמשכין אחר החטא בדיעה ובמחשבה, אז בדרך כלל באים אח"כ לידי חטא במעשה. ובכאן נמשכו הכלל ישראל אחר זמרי במחשבה, ואלולי מעשה פינחס היו באים ח"ו גם לידי מעשה

נאָר דער כלל איז, אַז מ'הייבט אָן געכאַפט צו ווערן אין די 'מחשבה', דאָס שלעפּט אַריין [לידי מעשה]. אַ דעָה נפְסָדָה [שלעפּט אַריין ווייטער].
און דאָ איז דאָך [געוועזן] די מעשה מיט זמרי בן סלוא, [ונתפסו בני ישראל אחריו במחשבה], ואם לא היה נהרג זמרי, היו באים ח"ו גם לידי מעשה]. (וכהמשך דלהלן, באות רלז-רלח).

רכז

ביאור הפסוק האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף

קושית הרמב"ן בפרשת קרח

ממה נפשך, אם באמת רק איש אחד היה החוטא, למה מעיקרא יצא הקצף על כל ישראל. ואם באמת חטאו כולם, מה היה טענת משה לומר האיש אחד יחטא וגו' [ונקדים וואָס] איך האָב אַמאָל געזאָגט*.

ס'שטייט אין פרשת קרח (טז, כא-כב): דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט, הַבְדִּילוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאֶכְלָה אֹתָם כָּרְגַע. האָט משה רבינו געפרעגט, האַיִשׁ אֶחָד יִחָטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצֹף.

פּלאָגט זיך דער רמב"ן^א און אַנדערע מפרשים, ממה נפשך, [אויב] האָבן זיי טאַקע נישט געזינדיגט [רק האַיִשׁ אֶחָד], נו וואָס עפעס האָט הקב"ה [געזאָגט אַז] חס ושלום וְאֶכְלָה אֹתָם כָּרְגַע, [והלא] לא עביד קודשא בריך הוא דִּינָא בְּלֹא דִּינָא (ברכות ה:). [און אויב] האָבן זיי יאָ געזינדיגט [כל העדה], אַז ס'איז זיי געקומען חלילה דער וְאֶכְלָה אֹתָם, נו וואָס דען האָט ער געזאָגט האַיִשׁ אֶחָד יִחָטָא, איז דאָך משמע אַז 'זיי' האָבן נישט געזינדיגט.

* אופן ראשון דלהלן אמר רבינו בס"ג קרח תשט"ז (נדפס בחידושי תורה תשט"ז, ובדברי יואל קרח עמוד מג), וכן אמר זה בדרשותיו ביום ש"ק קרח תרצ"ו (נדפס בדברי יואל תנינא קרח עמוד קט-קכ), וביום ש"ק שמות תרצ"ז בעיר שאמלוי (נדפס בטיב לבב שמות עמוד רסה). ועיין בחינה זו גם בס"ג קרח תשי"ב. ואופן שני דלהלן אמר רבינו בס"ג קרח תשי"ז (נדפס בדברי יואל קרח עמוד טז). ועיין בחינה זו גם בס"ג וישלח תש"ב.

^ב ברמב"ן (קרח טז, כא) בקושייתו: הַבְדִּילוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת. יש לשאול, אם ישראל לא חטאו ולא מרדו ברבם, למה היה הקצף עליהם לאמר וְאֶכְלָה אֹתָם כָּרְגַע. ואם גם הם מרדו וקעדרו, איך יאמרו משה ואהרן האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף.

לשון קדשו

ה דרשה ג' פנחס תשי"ט (חלק ב)

פלאַגן זיך אַלע, [לדחוק בלשון הפסוק הַבְּדִלּוֹ מִתּוֹךְ "הַעֲדָה הַזֹּאת"] אַז דאָס מיינט מען נישט אויף דעם 'כלל ישראל', [נאָך] מ'מיינט נאָר עֵדֶת קֶרֶח. זיי פלאַגן זיך אין פֶּשֶׁט. [עכ"פ] ס'איז שווער דאָרטן דער פֶּשֶׁט. [אין] אֵיך הָאָב געזאָגט [לבאר הענין] אויף צוויי אופנים.

רכח

אופן ראשון בישוב קושיית הרמב"ן בפרשת קרח

באמת נתפסו כולם אחר קרח במחשבה ובדיעה, ולכן יצא הקצף על כולם

'קודם' [יש לתרץ]¹, משה רבינו האָט דאָ מַלְמֵד זְכוּת געווען אויפן כלל ישראל. [דהנה] לעולם זענען טאַקע אַלע געוואָרן געכאַפּט [בעצת קרח, עכ"פ במחשבה ובדיעה, וכדכתיב] [קרח שם, יט] וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קֶרֶח אֶת "כָּל הָעֵדָה". - אוי וויי געוואָלד. - [ולכן היה הקצף על כולם, כיון שסוף סוף כולם נתפסו אחרי 'במחשבה' ובהרהור, להרהר אחרי רבם משה רבינו]. (וכדלהלן באות רלח, ד"ה וכמו כן).

[אבל משה רבינו המליץ עליהם זכות ואמר כי רק הָאִישׁ 'אַחַד' חטא והחטיא בזה, והוא הגורם בדבר שנתפסו 'כולם', ואם כן אין האשמה רק על האחד]. (וכדיבאר סיום הענין, באות רלג).

רכט

קושיא ב בפרשת קרח: לכאורה קשה על פירוש התרגום רש"י בפסוק 'ויקח' קרח, שלקח עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה. דהלא מפורש אח"כ בפסוק להיפך מזה, כדכתיב וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קֶרֶח אֶת "כָּל" הָעֵדָה [דהנה הקשיתי עוד קושיא בפרשת קרח, דהנה] רש"י זאָגט' [לפרש הפסוק] 'ויקח' קרח, [כמו שתרגם אונקלוס] וַאֲתַפְּלֵג, אָפּגעטײלט געוואָרן, [שלקח עצמו לצד אחד] להיות נחלק מתוך העדה ולעורר על הכהונה. ער האָט זיך אָפּגעטײלט' מתוך העדה. און ווייטער שטייט פאַרקערט אין פסוק, וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קֶרֶח אֶת "כָּל" הָעֵדָה, ער האָט זיי אַלע מושך געווען, ער האָט מורא געהאַט - משה רבינו - אַז ביז צופרי וועט ער זיי אַלע מושך זיין. דאָס איז דער היפוך פון וַאֲתַפְּלֵג.

¹ ברמב"ן (שם) בתירוצו: וכתב רבינו חננאל, הַבְּדִלּוֹ מִתּוֹךְ "הַעֲדָה הַזֹּאת", עֵדֶת קֶרֶח, ולא עֵדֶת בני ישראל. ויאמרו אֱלֹקֵי הָרוּחַת לְכָל בָּשָׂר וגו', מיד הודיע הקב"ה למשה כי לא כל עֵדֶת בני ישראל בקש לכולם, אבל עֵדֶת קרח בלבד. לפיכך פירש לו, זה שאמרתי "הַבְּדִלּוֹ", הָעֵלּוּ מִסְבִּיב "לְמַשְׁכֵּן קֶרֶח דָּתָן וְאַבִּיָּהִם" הוא שאמרתי לו, הזכיר להם הָעֵלּוּ מִסְבִּיב, אולי כשיראו קרח ועדתו, ישוברו. אלו דבריו. - ואינם נכונים, כי לא היה ראוי לומר על קרח דתן ואבירם, שלשה אנשים, הַבְּדִלּוֹ מִתּוֹךְ "הַעֲדָה", כי אינם עֵדָה, ואין ישראל בתוכם, ואהרן עם עֵדֶת מקריבי הקטורת היה בתוכם בבואם. ועוד כי "הַבְּדִלּוֹ" רמז למשה ואהרן בלבד, כמו "הַרְמוֹ" (קרח יז, ט). וכן וַאֲכֹלָה אֹתָם כְּרָגָע, רָמַז למגפה שְׁתַּחֲלָה עם רב ועצום כְּרָגָע, וחלילה שלא יבין משה נבואתו ויטעה בה. - אבל הטעם, כי מתחלה היה לב העם אחרי משה ואהרן, וכאשר לקחו קרח ועדתו איש מחתנו וישימו עליהם קטרת ועמדו פתח אהל מועד עם משה ואהרן, אז קרא קרח לכל העדה ואמר להם כי בכבוד כולם הוא מקנא, ויטב הדבר בעיניהם, ונקהלו כלם לראות אולי יישר בעיני האלקים ותשוב העבודה לבכוריהם, וזה טעם וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קֶרֶח אֶת כָּל הָעֵדָה (שם, יט). והנה נתחייבו כליה, שהיו מהרהרים אחרי רבם, והם כמהרהרים אחרי השכינה ומוותיהם על נבואת נביא בלבם, וחייבין מיתה בידי שמים. ומשה ואהרן למדו עליהם זכות, שלא חָטָא במעשה אלא קרח, והוא הגורם והוא המפתה אותם, וראוי הוא שימות לבדו לפרסם ולהודיע ענשו לרבים. וזו דרך מבקשי רחמים שיקלו החטא מעל העם ונתנין אותו על היחיד הגורם, מפני שהוא חייב על כל פנים וכו'.

² וכמו שהקשה הרמב"ן על זה (וכדלעיל בדבריו, בד"ה ואינם נכונים).

³ ושורש תירוץ זה מבואר בדברי הרמב"ן עצמו בתירוצו (וכדלעיל בדבריו בד"ה אבל הטעם), אלא שרבינו מוסיף על זה לבאר בזה גם דיוק הלשון "חָטָא", ולא אמר 'חָטָא'. וכן ליישב בזה דברי רש"י שמפרש וַיִּקַּח קֶרֶח "שנחלק" מתוך העדה, והכתוב אומר להיפך שהקהיל עליהם קרח את כל העדה. ולהלן באופן שני מוסיף רבינו עוד תירוץ על זה מדיליה. (וע"ע בדברי יואל תנינא קרח עמוד מב, בבאור תירוץ הרמב"ן).

¹ ברש"י ריש פרשת קרח (טז, א): וַיִּקַּח קֶרֶח. לקח את עצמו לצד אחד, להיות נחלק מתוך העדה, לעורר על הכהונה. וזהו שתרגם אונקלוס וַאֲתַפְּלֵג, נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת וכו'.

² ובשאר מקומות הקשה רבינו עוד, דיש סתירה בזה בדברי רש"י עצמו שם בפירוש הכתוב "ויקח" קרח, דבפשט הראשון כתב כדלעיל דפירושו שנחלק מתוך העדה, ובפשט השני כתב שם: דבר אחר, "ויקח" קרח,

רל

ישוב קושיא ב בפרשת קרח: בלבו ובמחשבתו היה קרח נחלק מתוך העדה, כי היה כוונתו לטובת עצמו. אבל 'בדיבור' אמר לכל העדה דברים אחרים, כאילו כוונתו הוא לטובת כולם, ועי"ז נמשכו כולם אחריו במחשבה ודיעה לחלוק ח"ו על משה.

נאָר וואָס דען, האָב איך געזאָגט, קען זיין ס'איז ביידע אמת.

'ער', ער האָט זיך 'אַפגעטיילט' [מתוך העדה, כי כוונתו היה] ער האָט געוואָלט זיין כהן, ער האָט געמיינט "זיך". ער האָט דאָך [אַבער] נישט געקענט דאָס דערציילן [פאַר] יעדן "איך מיין מיך", [כי אז לא יומשכו אחריו בעצתו], איז ער געקומען [לכל העדה] מיט אַנדערע דיבורים, ער האָט צוגעצויגן יעדן מיט אַנדערע [אופנים], מיט פיתויים גאָר, יעדן איינגערעדט 'אזוי און אזוי'.

[וממילא מיושב דברי רש"י דניקח קרח פירושו "שנחלק" מתוך העדה. כי] ער האָט טאַקע יעדן צוגעצויגן, אַבער אין 'גרונד' אַריין [=ביסוד ושורש הדבר], אין די "כוונה", איז ער געווען אַפגעטיילט [פון יעדן], האָט ער נישט געמיינט דעם וואָס 'יענע' [האָבן געמיינט].

רלא

ולכן נאמר בכפילא, ולא יהיה "קָרַח וְכַעֲדָתוּ", כי לא הושוו העדה עמו בכוונה אחת [ולזה אמר הכתוב בכפל הכפ"ן, ולא יהיה] קָרַח וְכַעֲדָתוּ [קרח יו, ה), [ווייל ס'איז] צוויי [כוונות] געווען].

רלב

ובזה מדויק לשון רש"י שלקח עצמו להיות נחלק "מתוך" העדה, דהיינו בפנימיות הלב היה חלוק מהם, אבל בחיצוניות בדיבורו המשיך את כולם אליו, [ולזה יצא הקצף על כולם] [ולזה פירש"י] וְאַתְּפֹלֵג קֶרַח, להיות נחלק "מתוך" העדה. אין 'פְּנִימִיּוּת' הֵלֵב האָט "ער" געמיינט עפעס אַנדערש, און "זיי" עפעס אַנדערש.

אַבער בפועל האָט ער זיי צוגעצויגן [להיות כולם בעצה אחת לחלוק על משה]. [ולכן מתחילה יצא הקצף על כולם, ונאמר למשה הִבְדִּלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאֶכְלָה אֹתָם כָּרְגַע].

רלג

אבל משה רבינו המליץ עליהם זכות, כי רק האיש 'אחד' גרם להחטיא את כולם ע"י פיתויו, ולזה נאמר הָאִישׁ אֶחָד "יִחְטָא", בלשון עתיד ופועל יוצא, כי 'האחד' הוא הגורם להחטיא 'כולם' יהיה איך שיהיה, [על זה טען משה רבינו להמליץ זכות על ישראל, ואמר הָאִישׁ אֶחָד] "יִחְטָא", שטייט נישט הָאִישׁ אֶחָד "חֲטָא", [אַדער] הָאִישׁ אֶחָד "חוטא", [נאָר] ער זאָגט "יִחְטָא", לשון מַפְעִיל. [והכוונה לומר כי] 'ער' האָט 'זיי' אינגאנצן מַחְטִיא געווען.

איבערדעם האָט משה רבינו [געזאָגט ללמד זכות על הכלל ישראל], "זיי" זענען טאַקע [אַלע] אַריינגעפאלן, אַבער דאָס איז "ער" שולדיג. הָאִישׁ אֶחָד "יִחְטָא" וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצַף, אַלע? די גאַנצע [עדה]? מ'איז נישט יעדערער שולדיג, [שהרי קרח הוא הגורם להחטיא את כולם ולמושכם ברשתו, ע"י תחבולות של מרמה שפיתה אותם בדיבוריו].^א

משך ראשי סנהדראות שבהם בדברים וכו'. ונמצא דשני הפירושים הם להיפוך זה מזה.

^ח וכמו שכתב רש"י (טו, ט) על הפסוק וְהָיָה הָאִישׁ אֶשֶׁר יִבְחַר ה' הוא הַקְדוּשׁ, שאע"פ ששמע מפי משה שכולם אוכדים ואחד נמלט, טעה ותלה זאת בעצמו. ונראה מזה בעליל שהבין בדעתו שרק אחד ישאר מכולם, אלא שדימה בנפשו שהוא יהיה הכהן הגדול הנמלט. (דברי יואל).

^ט שאמר להם שכוונתו שיחזור העבודה להבכורים, ועוד שגם כל ישראל יהיו רשאים להקריב קרבנות, וכמו שהיה עד הקמת המשכן שהיו מותרים בבמת יחיד, שהותרה גם לזרים [עיין סוף ויבחים]. (דברי יואל).

^י עיין קרוב לזה בסוף ס"ג קרח תשי"ז (חידושי תורה עמוד תשכה). וע"ז בדברי יואל חקת (עמוד קד). בביאור לשון המשנה (אבות ה, ח) מחלוקת "קרח ועדתו".

^{יא} וזה דברי רבינו בס"ג קרח תשט"ז (חידושי תורה, עמוד תקעד): הדנה קרבן לשם שמים נתכוון וכו', רק אעפ"כ היה

רלד

אופן שני בישוב קושיית הרמב"ן בפרשת קרח

בגמרא הקשו על הפסוק **אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֵשׁ**, דאם נאמר "כבש" בלשון יחיד, למה הוצרך לומר "אחד". ותידעו דהכונה שיביאו את הכבש "המיוחד" שבעדרו

נאָר איך האָב געקלערט 'נאָך' אַ בחינה [להוסיף נופך על הלימוד זכות שטען משה רבינו]².

[דהנה] לעולם איז אזוי. די גמרא זאָגט (מגילה כח.) [על הפסוק] **אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֵחָד** **תַּעֲשֶׂה בְּבֶקֶר** (שמות כט, לט), **אם נאמר כֶּבֶשׂ למה נאמר אֵחָד**, אַז ס'שטייט "כֶּבֶשׂ", ווייס איך דאָך אַז מ'מיינט 'איינ' כֶּבֶשׂ, [שהרי] ס'שטייט דאָך נישט 'כֶּבֶשִׁים' לשון רבים, "כֶּבֶשׂ" איז לשון יחיד, [ואם כן] פאַרוואָס דען דאַרף שטיין כֶּבֶשׂ "הָאֵחָד". אלא - זאָגט די גמרא - אֵחָד [מיינט] 'המיוחד' שבעדרו, מ'דאַרף אויסקלויבן דאָס 'בעסטע'.

רלה

וכמו כן יש להקשות גם בפסוק **הָאֵשׁ אֵחָד יִחָטָא**, דאם נאמר "האיש" למה הוצרך לומר "אחד"

זאָג איך, די זעלבע קשיא איז קשה אויף **הָאֵשׁ "אֵחָד" יִחָטָא**, **אם נאמר אֵישׁ למה נאמר אֵחָד**, "אֵישׁ" מיינט מען דאָך נאָר 'איינער', פונקט ווי ביי כֶּבֶשׂ, [ואם כן] פאַרוואָס שטייט "אֵחָד".

רלו

אמנם התירוץ הוא דגם כאן יתפרש על אחד "המיוחד" שבעדרו, והכונה כי משה רבינו המליץ עליהם זכות, דקרח הוא גדול הדור, כי היה בעל השגה קרוב למשה רבינו, וא"כ אין שום תימה על מה שעלתה בידו למשוך את כל העדה בעצתו, ואין להאשים את בני ישראל על זה

נאָר דאָס קאָן זיין [דגם כאן התירוץ הוא כתירוץ הגמרא בפסוק **הַכֶּבֶשׂ "הָאֵחָד"**. והכונה כין ער האָט געוואָלט זאָגן אַ לימוד זכות אויפן כלל ישראל. דאָס איז אַ לימוד זכות. [ווייל] קרח איז דאָך געווען 'זייער גרויס' - שטייט דאָך. ער איז געווען 'איינער' [המיוחד שבעדה, וכדרשת הגמרא על הכבש האחד, 'המיוחד' שבעדרו].

בוה חטא כיון שחלק על רבו שהוא כחולק על השכינה, וגם בשביל שהתחבר עצמו עם דתן ואבירים שהם היו מקור הרע ולא כיוונו כלל לשם שמים, והוא התחבר עמם, והמשיך עי"ז כל העדה לשיטתו, וכמו שנאמר ויקהל עליהם קרח את כל העדה.

ואפשר שזה פירוש הפסוק שאמר משה רבינו קל אֶלְקֵי הָרוּחֹת לְכָל בָּשָׂר הָאֵשׁ אֵחָד יִחָטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצָף, דלכאורה קשה ממה נפשך, דאם חטאו גם הם, מה זה שאמר משה הָאֵשׁ אֵחָד יִחָטָא, הרי כולם חטאו, אלא מאי תאמר שלא חטאו כולם רק קרח, אם כן קשה לאידך גיסא, מה היה סבת הקב"ה לכלות את כל העדה, וכי חשד קוב"ה ח"ו דעביר דינא בלא דיינא, ולמה רצה לכלות ח"ו כל העדה. אמנם כד דייקנין בקרא נראה שאמר הָאֵשׁ אֵחָד יִחָטָא, ולא אמר האיש אחד יִחָטָא. דהנה באמת היה לקרח כח גדול, שהמשיך לצדו כל הגדולים ראשי סנהדרות וגם כל העדה, וחטאו כולם על ידו, וע"כ רצה השי"ת מתחלה לכלות כל העדה. רק משה רבינו טען שבאמת לא הכלל ישראל הם שגרמו החטא, רק אותם המחטיאים היחידים שהמשיכו את כל העדה, הם גרמו החטא לכל הקהל, וטען להקב"ה שאם יסלק מבין ישראל אותם המחטיאים, אז יבוא 'הכלל' לדרך האמת, דרך המה הם שגרמו לישראל ע"י שהכניסו בלבבם קצת הרהור נגד משה רבינו, ואפילו רק משהו מדרך הזה אם חושבין ומהרהרין בו יוכל למשוך אח"כ לגמרי, דכל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחר השכינה (סנהדרין קי. במדבר רבה יח, כ), ואפילו רק מהרהר לחודיה ג"כ מזיק מאד. על כן אמר משה, קל אֶלְקֵי הָרוּחֹת, שהקב"ה הוא יודע מחשבות, דרוח היינו מחשבה כמו שנאמר (יחזקאל כ, לב) הָעוֹלָה עַל רוּחָם וגו', והשי"ת הוא בוחן כליות ולב ויודע האמת שאין יד ישראל במעל הזה, רק אותם היחידים הם שגרמו לזה והם המשיכו כל העדה לדרכם, וז"ש אֶלְקֵי הָרוּחֹת שמביט בעומק הלב של כל אחד, הָאֵשׁ אֵחָד יִחָטָא, היינו שרק אחד הוא המחטיא, וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצָף, שלא יקצוף הקב"ה רק על אותם המחטיאים שגרמו הכל, ושאר כל העדה ינצלו. וכן עשה באמת הקב"ה, שהוא בוחן כליות ולב, וקיבל תפלתו של מרע"ה, ולא נאבדו רק המחטיאים ושאר כל העדה ניצלו.

² כי באמת הוא קרוב מאוד לאופן הראשון, רק שהוא בתוספת ביאור בדיוק לשון הָאֵחָד, דהיינו אחד המיוחד.

ווי דער ישמח משה זאגט^י, ער איז געווען אין דער השגה כמעט - זאגט ער - כמעט אזוי ווי [משה], קרוב טאקע צו משה רבינו. [ונמצא] ס'איז נישט געווען אין דור נאך אזא בעל השגה.

[איבערדעם] זאגט ער, ס'איז האַיִש "אַחַד" יִחְטָא, [דפירושן] אחד 'המיוחד'. אַזאַן אחד המיוחד איז אַריינגעפאלן אין דעם חטא, און עַל כֵּל הַעֲדָה תִּקְצֹף? [והלא כיון אדם גדול כזה נפל בחטא, ממילא] איז דער גאַנצער עולם, מ'גייט נאך [נאך אים מחמת גדלו, ועל כן אין ראוי כל כך להטיל האשמה על כל ישראל, כיון שטעו אחרי גדול שבישראל]^י.

רלו

ישוב קושיא א

גם זמרי בן סלוא היה הוקן שבדור, ונשיא שבט מישראל, ולכן נמשכו בני ישראל אחריו עכ"פ 'במחשבה'

די זעלבע איז געווען דאָ ביי זמרי בן סלוא. [במה שהיתה ח"ו סכנת כליה על הכלל ישראל, ובמה שע"י שהרגו פינחס לזמרי השיב את חמתו של הקב"ה ונתבטלה הגזירה].

[דהנה] זמרי בן סלוא איז דאָך געווען דער זקן שבדור געווען, ווי כ'האב פריער געזאגט [באות ח] [דמבואר בגמרא [סנהדרין פב]: דומרי הוא שואל בן הכנענית, ונמצא שהיה] א זון פון שמעוני^י.

[וכן מצינו [בגמרא שם, ובמדבר רבה כ, כד] כי] כְּזָבִי זי איז דאָך געקומען [און זי] האָט געזאגט אַז מ'האָט איר געהייסן [שלא תשמע] נאָר לגדול [שבחם], האָט ער [זמר] גיענטפערט אַני גדול ממה, [ווייל משה] ער איז [משבט לוי שהוא] שלישי לבטן און ער [זמר] איז [משבט שמעון שהוא] שני לבטן.

איבערדעם איז רעכט. אַז זמרי בן סלוא האָט דאָס געטון [שהוא הוקן שבדור ונשיא שבט מישראל, אם כן בכל אופן איך שנפרש] 'וואָס' ער האָט געמיינט [דערמיט]^י, האָט עס אַריינגעכאַפט דעם גאַנצן כלל ישראל, על כל פנים במחשבה.

^י בישמח משה ריש קרח (ד"ה באופן אחר): ידוע דקרח היה סבור להיות במקום משה, והנה מה ראה לזה, והלא כבר ידעו מדריגת משה בקריעת ים סוף וכו', ואחר כך במתן תורה וכו'. אך נודע דבפרה אמר השי"ת למשה לך אני מגלה טעמה של פרה (במדבר רבה יט, ט), שהיא בבחינת חקיקה, ולא ישיגה רק מי שנתעצם עם התורה, לכך אבל לאחרים חָקָה (שם) וכו'. והיא בלתי אפשר רק שיהיה בעצמו ההכמה וכו'. והנה קרח השיג מעלה גדולה, שהבין והשיג הענין של פרה אדומה, על כן בקש להיות כמשה וכו', שמכח שהשיג טעמו של פרה, הרהיב בנפשו עוז לחלוק על משה, וזה הוא מוסר גדול, שאדם כזה בשביל גאותו נפל ונשבר:

וע"ע בס"ג קרח תשי"ז (יחודי תורה תשי"ז, עמוד תשכג): ועובדא ידענא שא"ז זלה"ה הייטב לב שמע מזקינו הישמח משה זלה"ה שאמר לו שהוא בעולם הזה פעם השלישי, פעם אחת היה בדור המדבר, ואמר שכל ראשי סנהדראות עמדו בצדו של קרח ורק ההמון עם היו עם משה רבינו, ושאל אותו הייטב לב באיזה צד עמד הוא ז"ל והשיב שהוא עמד בפני עצמו, לא עם משה ולא עם קרח, שאלו הייטב"ל היתכן לעשות כך נגד משה רבינו, השיבו שאתה לא היית יודע את קרח, אילו היית מכיר אותו לא הייתו שואל כך.

^י וזה דברי רבינו בס"ג קרח תשי"ז (יחודי"ת שם): ובזה יובן מה שאמר משה רבינו האַיִש אַחַד יִחְטָא וְעַל כֵּל הַעֲדָה תִּקְצֹף, שרצה ללמד זכות על ישראל על מה שנתפסו לשיטת קרח, דבשלמא אם לא היה כאן רק דתן ואבירם שהיו ידועין ברשעתם, ואעפ"כ היו ישראל נתפסין אחריהם, אז לא היה עליהם שום לימוד זכות, אבל כיון שגם "קרח" נתפס, שהיה ידוע לצדיק גדול, אין קושיא עוד על ישראל שנתפסו עמו וכו', וזהו הוא לימוד זכות גדול על ישראל. וז"ש האַיִש "אַחַד" יִחְטָא המיוחד במינו, ואם איש כזה חטא, אין לך לימוד זכות גדול יותר על שאר העם וכו'. על כן ניחא, אע"פ שהיו שם הרבה שחטאו, לא קרח לבד, אבל מכולם לא היה לימוד זכות כל כך על ישראל, שלא היה להם ללימוד מן החוטא, משא"כ קרח שהיה צדיק וגדול הדור בעל רוח הקודש אמיתי, וגם הוא נפל בטעות, מה יעשו עוד שאר העם שלומדין ממנו. (ועיי"ש שהאריך עוד בזה). - [וע"ע] בזה בס"ג וישלח תש"כ].

^י דבואר היה לו איזה כוונה טובה בזה, אלא שטעה בדבר, וכדלעיל אות ט. וכמו שביאר עוד רבינו בכמה אופנים בדורשי פרשת בלק ופינחס, ופרשת ויחי.

רלח

ובין שנמשכו אחריו 'במחשבה', היה סופם לבוא לידי מעשה [לולא מעשה פינחס], ונמצא דבר היה התחלת החטא ככולם, ובכחאי גוונא דנין גם על שם סופו, כמו שפירשו המפרשים בענין בן סורר ומורה. ולכן נגזר ח"ו גזירת כליה על כולם ממילא אז זיי זענען שוין נאָכגעגאַנגען [אחר זמרי] "במחשבה", איז שוין געווען חלילה דער גזר דין אויפן כלל ישראל, [כיון שכבר התחילו בהחטא].

אזוי ווי ס'שטייט [לתרץ הסתירה בדברי חז"ל, דבמקום אחד אמרו כין הקדוש ברוך הוא איז נישט דין על שם סופו^ט, [און ביין] בן סורר ומורה דאָרט זאָג מיר דאָך אז ער איז דאָך יאָ דין [שניידן על שם סופו^ט]. ועל זה מתרצים^ט דהתם שאנין ווייל ס'האָט זיך שוין "אָנגעהויבן". אז ס'הייבט זיך שוין אָן דער חטא, קוקט מען שוין [אויך] על שם סופו, וואָס לאָזט זיך אויס פון דעם.

[וכמו כן במעשה זמרי] ווען מ'גייט נאָך [אחריין] במחשבה, פאָלט מען ענדליך [לכסוף] אריין דערנאָך במעשה.

איבערדעם [קומט אויס], איז דער גאַנצער כלל ישראל נאָכגעגאַנגען נאָך זמרי בן סלוא^ט, העט שוין געקאָנט זיין חלילה כליה אויפן גאַנצן כלל ישראל.

רלט

אבל כשהרג פינחס לזמרי, ביטל דיעותיו של זמרי מכל ישראל, וע"ז שוב לא באו אח"כ לידי מעשה, ואף לא נמשכו עוד אחריו במחשבה. ולכן נמצא דע"י קדושתו של פינחס נחבטל הגזירת כליה, וניצולו כל ישראל

נאָר אזוי ווי ער [פינחס] האָט מיט זמרי בן סלוא'ן אָפּגעטון די מעשה [שהרגו], איז שוין נתברר געוואָרן אז ער [זמרי] איז נישט גערעכט געווען, און ס'איז גאָרנישט [כל שיטתו, ונמצא] ס'איז בטל ומבוטל געוואָרן [ה'התחלה], מה שהלכו ישראל אחריו במחשבה. וממילא נמצא כין מיט די קדושה פון פינחס'ן איז ניצול געוואָרן דער גאַנצער כלל ישראל, האָבן זיי אַלע איינגעזען דערנאָכדעם אז ס'איז נישט קיין דרך [מה שעשה זמרי], ס'איז לאַז דו הַדְרָך, און זיי זענען ניצול געוואָרן [מן הכליה].

רמ

ומובן היטב דברי הכתוב ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי

איבערדעם איז רעכט [מה שנאמר פינחס וגו' השיב את חמתי וגו' בקנאו את קנאתי בתוכם]

^{טו} בגמרא ראש השנה (טו): ואמר רבי יצחק, אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, שנאמר (וירא כא, יז) כי שמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם. - ובבראשית רבה (נג, ד): באשר הוא שם. אמר רבי סימון, קפצו מלאכי השרת לקטרגו [לישמעאל], אמרו לפניו, רבון העולמים, אדם שהוא עתיד להמית את בניך בצמא אתה מעלה לו בָּאָר, אמר להם עכשיו מה הוא, צדיק או רשע, אמרו לו צדיק, אמר להם איני דן את האדם אלא בשעתו. וכן כתב רש"י בפרשת וירא (כא, יז), עי"ש באורך.

^י כמבואר במשנה דסנהדרין (עא, ב): בן סורר ומורה נידון על שם סופו, ימות זכאי ואל ימות חייב. ובגמרא שם (עב, ב): תנאי רבי יוסי הגלילי אומר וכו', הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף גמור נכסי אביו, ומבקש לימודו ואינו מוצא, ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב. וכן כתב רש"י בפרשת כי תצא (כא, יח).

^י במדבר פרשת כי תצא (כא, יח): ובן סורר ומורה נהרג על שם סופו. בפרק בן סורר ומורה. ואף על גב דלגבי ישמעאל כשקנטרו עליו מלאכי השרת ואמרו רבונו של עולם מי שעתידי להמית את בניך בצמא, אתה מעלה לו באר, השיבם "באשר הוא שם", לפי מעשיו של עכשיו הוא נידון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות. שאני התם, שעדיין לא התחיל באותה עבירה של צמא, לא מינה ולא מקצתיה, אבל הכא כבר התחיל רשעותו של עתיד, שמכיון שמכלה ממון אביו בגניבה, כדי לאכול ולשתות, יבא זמן, שיבקש למדור ולא ימצא, וילסטם הבריות. - [וכן כתב הרא"ם בקצרה גם בפרשת וירא שם].

^ט עכ"פ במחשבה, ועי"ז היו עלולים להכשל ח"ו גם במעשה. וכמו שביארנו למעלה (באות קצ) שלכן הקדים הכתוב לומר השקמרו לָכֶם פֶּן יִפְתָּה "לִבְכֶּם" וגו', כי בעת שמתחיל להתפתות 'לבבבו' לנטות אחר אלו שהמה נגד התורה, כבר יש לחשוש שיבא אחר לידי "סִרְתָּם וְצִבְתָּם" ח"ו בפועל המעשה. (חידו"ת ודרשות, ודברי יואל).

וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָתִי, [שֶׁאִמְרָה הַכְּתוּב] וְלֹא "כְּלִיתִי", ס'אִיז נִישְׁט גְּעוּוּעַן קִיין כְּלִיָּה, [ווייל] ער האָט טאַקע מְצִיל גְּעוּוּעַן פֿון כְּלִיָּה דעם גאַנצן כָּלל יִשְׂרָאֵל. ווייל ווען נישט, אַז מ'האַלט זיך נישט 'פּעסעט' [שלא ליפול אפילו במחשבה], פאַלט מען אַרײַן [אח"כ גם במעשה ח"ו], פאַלט מען אַרײַן חֲלִילָה, קאָן זיך נאָכ־רִיקֵן חס ושלום דער גאַנצער כָּלל יִשְׂרָאֵל.

רמא ביאור הפסוק לָכֵן אָמַר וגו'

חקדמה לִישׁוּב קוּשִׁיא ב
(עד אחר אות רנה)

[הנה איתא במסורה "לָכֵן אָמַר" תרתי בריש פסוק, א' מה שנאמר כאן לָכֵן אָמַר הֲנִי נִתֵּן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, והב' מה שנאמר לָכֵן אָמַר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' (ו'ארא ו' ו'א).] [ומסיים הכתוב כאן] וְהִתְּהָ לוֹ וְלִזְרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנָּה עוֹלָם. [ויש להבין שייכות הפסוקים זה לזה].

רמב

בגמרא קידושין דרשו מהפסוק הֲנִי נִתֵּן לוֹ אֶת בְּרִיתִי "שְׁלוֹם" שנכתב בו' קטיעא, דצריך שיהיה שְׁלוֹם בלא מום, ולכן כהן שעבד עבודה ואח"כ נודע לו שהוא בעל מום העבודה פסולה אף ברעב. משא"כ בנודע לו שהוא בן גרושה ובן חלוצה, העבודה כשירה ברעב, דכתיב וְהִתְּהָ לוֹ וְלִזְרְעוֹ אַחֲרָיו, בין זרע כשר ובין זרע פסול.

[ויבאר על פי שמצינו] אין די גמרא אין קידושין², זאגט די גמרא, הרי שהיה עובד עבודה נודע לו שהוא בן גרושה ובן חלוצה, איז די עבודה כשירה. שנאמר וְהִתְּהָ לוֹ וְלִזְרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנָּה עוֹלָם, בין כשר ובין פסול.

אַז ס'איז אָבער געווען [נודע לו שהוא] א' "בעל מום", איז עבודתו פסולה. ווייל ס'שטייט הֲנִי נִתֵּן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, "שְׁלוֹם" [דִּרְשִׁיט מען] מוז זיין שְׁלוֹם בלא מום. פּרעגט די גמרא ס'איז דאָךְ נישט טייטש "שְׁלוֹם" [גאָנץ, נאָר 'פּרִידן'. ומשני רב נחמן] רא"ו קטיעא [היא]^{3א}.

ועוד לימוד להכשיר, מפסוק בְּרַךְ ה' "חילו" ופעל יִדְּיו תִּרְצָה, אפילו 'חולין' שבו תרצה

[און] אבוא דשמואל לערנט עס ארויס [פונעם פסוק] ופעל יִדְּיו תִּרְצָה, [דכתיב] בְּרַךְ

² בגמרא קידושין (טו): דתנן אמר רבי שמעון, מעשה במגורה של דסקים ביבנה [פירשי: מגורת מים, כמין בריכות מים] שהיתה עומדת בחזקת שלימה [ארבעים סאה], ומדדו ונמצאת חסירה, כל טהרות שנעשו על גבה היה רבי טרפון מטהר ורבי עקיבא מטמא. אמר רבי טרפון, מקוה זה בחזקת שלם הוא עומד, מספק אתה בא לחסרו, אל תחסרנו מספק. אמר רבי עקיבא, אדם זה בחזקת טמא הוא עומד, מספק אתה בא לטהרו, אל תטהרנו מספק. אמר רבי טרפון, משל לעומד ומקריב על גבי המזבח נודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה, שעבודתו כשירה. אמר רבי עקיבא, משל לעומד ומקריב על גבי המזבח נודע שהוא בעל מום, שעבודתו פסולה. אמר רבי טרפון, אתה דימיתו לבעל מום ואני דימיתו לבן גרושה או לבן חלוצה, נראה למי דומה וכו'. התחיל רבי עקיבא לדון וכו'. אמר ליה ר' טרפון, עקיבא כל הפורש ממך כפורש מן החיים ...

ובן גרושה ובן חלוצה דעבודתו כשירה מנלן, אמר רב יהודה אמר שמואל, דאמר קרא וְהִתְּהָ לוֹ וְלִזְרְעוֹ אַחֲרָיו, בין זרע כשר ובין זרע פסול [פירשי: זרע פסול, חלל. ולתחילה לא קאמר, דהא מחולל קרייה רחמנא, שנתחלל מקדושת כהן]. אבוא דשמואל אמר מהכא, בְּרַךְ ה' חִילוֹ ופעל יִדְּיו תִּרְצָה, אפילו חולין שבו תרצה [חולין שבו, חללין שבו, חללין שבשבת לוי, דקרא בשבת לוי כתיב]. רבי ינאי אמר מהכא וכו'.

בעל מום דעבודתו פסולה מנלן [אם עבד בשוגג, דאילו במזיד כתיב (אמור כא, כג) אף אל תפרכך לא יבא וגו'] ולא יחלל את מקדשי, אלא עבד בלא ידיעה מנלן דלא מכשרין ליה מהא קרא דוְהִתְּהָ לוֹ וְלִזְרְעוֹ אַחֲרָיו, אמר רב יהודה אמר שמואל, דאמר קרא לָכֵן אָמַר הֲנִי נִתֵּן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם [לעיל מוֹהִתָּה לוֹ כתיב], כשהוא שלם, ולא כשהוא חסר. והא שלום כתיב, אמר רב נחמן וי"ו דשלום קטיעא היא.

^{3א} שכן נמשך מסיני לכתוב ו' דשלום באופן שהוא 'מופסק', ואז נקרא גם בלשון "שְׁלִים", דפירושו "שְׁלִים" בלשון ארמית.

ה' "חילו" ופעל ידיו תרצה, דער בורא כל עולמים האָט אים געבענטשט [אפילו 'חולין' שבו תרצה], אפילו בן גרושה וכן חלוצה [עבודתו כשירה בדיעבד כשהיה שוגג].

רמג
[קושיא ג]

הקשה הישמח משה: מה ענין לימוד זה לכאן, דמיירי מענינא דפינחס

אין ישמח משה פרעגט ער די קשיא, וואו קומט דער הלכה דאָ אָהער צו פינחס, דאָס איז דאָך ביי אַלע כהנים, אפילו ביי די פריערדיגע כהנים ביי אהרן הכהן איז די זעלבע, אהרן ובניו. [און פארוואָס? פונקט דאָ וואו ס'שטייט די ברכה ביי פינחס'ן, האָט מען אַראָפּגעשטעלט די הלכה אַז בן גרושה וכן חלוצה איז כשר, [און] אַ בעל מום איז פסול, וויאָזוי קומט דאָס אָהער.

דער ישמח משה ער ענטפערט^{כב} - ס'איז נאָר אַ [דרך] דרוש - אַז ס'איז געווענדט צי [הני כהני] שלוחי דרחמנא צי שלוחי דידן. נאָר מ'טוט דאָך נאָך מפלפל זיין דערויף^{כג}..

^{כב} בישמח משה בפרשת [ד"ה עוד ביאור על הירושלמי]: ונקדים הא דאיתא בקידושין (דף טו): דנפקא מהאי קרא והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם, דאם נמצא בן גרושה אחר שעבד עבודה, דעבודתו כשרה, דלזרעו משמע בין זרע כשר ובין זרע פסול. והנה לכאורה קשה, מה ענין לימוד זה לכאן לענינא דפינחס. והנראה לי בזה על פי המתבאר בזבחים (קא): ובתוספות (ד"ה ההוא בברכה) עיין שם. והנה המתבאר משם, דכל ישראל לא היו מרוצים אז בכהונת פנחס [עד שעשה שלום בין השבטים בימי יהושע], ולכן לא נתחנך אז, כדי שלא להרבות במחלוקת כנ"ל, אבל תיכף ראוי לכהונה היה, כמ"ש התוספות. והנה מהמבואר בשליח ציבור (ש"ע א"ח גג, ט) דאף יחיד יכול לעכב, דאין נעשה שלוחו בעל כרחו. ואם כן בכהן, תולה אם הוי שלוחי דרחמנא, או שלוחי דידן. והנה מסתבר דאם הוי שליח דידן, ראוי לפסול אם נמצא בן גרושה, דכיון דלכתחילה 'לאו' יש בדבר, הא בשליח קיימא לן [קידושין מב]: אין שליח לדבר עבירה, ואף אם השליח שוגג, כמבואר באריכות בש"ך חושן משפט סימן שמ"ח, והשליחות בטל כמו שכתב בתשובת נודע יהודה (מהדורא קמא אבה"ע סימן עה-עז), ואם כן ממילא דהעבודה פסולה מטעם ביטול השליחות. מה שאין כן אם הוי שלוחי דרחמנא, לא שייך זה, והבן. ואך אם נימא דאם השליח שוגג, הרי יש שינה מדעת המשלח, והשליחות בטל, וזה ברור דהוי שליחות בטעות. אלא ודאי מדהעבודה כשירה בכהאי גוונא, שמע מינה דהוי שלוחי דרחמנא, ואם כן שפיר הוי יכול לכהן אף שלא ברצון ישראל כנ"ל.

^{כג} עיין בגמרא נדרים (לה): דאיבעיא להו אי הני כהני שלוחי דידן ניהו או שלוחי דשמיא, ולא איפשיטא. ובגמרא יומא (יט) וקידושין (כג): הביאו מילמא דרב הונא בריה דרב יהושע דפשיט ליה דשלוחא דרחמנא ניהו. ובתוס' שם פלפלו אמאי לא פשטו להו בגמרא נדרים מדברי רב הונא בריה דרב יהושע, ובחד תירון תירצו דהאיבעיא בגמרא נדרים הוא אם הם שלוחא דרחמנא לחוד, או שהם 'גם' שלוחי דידן מלבד שהם שלוחא דרחמנא, וזה לא נפשט ממימרא דרב הונא בריה דרב יהושע עי"ש. ונמצא דיש ספק אם הם 'גם' שלוחי דידן, או 'רק' שלוחי דרחמנא, ולפי זה יש מקום לפלפל על תירון הישמח משה.

וע"ע בשו"ת אבני צדק (להייט לב, י"ד סימן קנב) שכתב וז"ל: והנה בתשובת חתם סופר (י"ד סימן רצג), דעת הרב הושאל, כיון דעיקר מצות פדיון על הבן, האב אינו אלא שלוחו של הבן, דרחמנא שוייה שליח. והוסיף החתם סופר דמצינו בעל כרחו גבי בן, אי אמרינן כהני שלוחי דידן ניהו. אבל הקשה בצה"ע גדול, היכן מצינו מאי דאיהו לא מצי עבד מצי משוי שליח, והבן קטן ולא מצי עבד, ואיך משוי שליח. וכי תימא כיון שרחמנא שוייה שפיר דמי, אם כן תקשה הא דרב הונא שהוכיח מזה בקידושין (כג): דכהנים שלוחי דרחמנא ניהו, מנא ליה הא, לעולם שלוחי דידן ניהו, ואף דאנן לא מצי עבדו, דרחמנא הטיל עליהו. אלא על כרחך שאין זה סברא, עד כאן לשונו [של החת"ס] - ואני אומר דהא לא קשה מידי וכו', דבגמרא נדרים איבעיא להו הני כהני שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, והקשה הר"ן והתוספות הא רב הונא הוכיח דשלוחי דרחמנא ניהו, דאי דידן מי איכא מדי דאנן לא מצינן למעבד ואינהו עבדו. ונלחצו בזה. ואם כן נוכל לומר דנהי דרב הונא אינו סובר סברא הנ"ל לומר [דלעולם] שלוחי דידן אלא כיון דרחמנא שוייה שאני, סתמא דש"ס לית ליה הוכחה של רב הונא, מכח סברא זו, וכוותיה דסתמא דש"ס קיימא לן, וקם ליה דינא דהאב הוא שליח בנו הקטן.

וע"ע בחידושי חתם סופר (קידושין שם) וז"ל: הני כהני שלוחי דרחמנא ניהו, דאי סלקא דעתך שלוחי דידן ניהו מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו מצי עבדי. והכי קי"ל, היינו משום דשה לבית אבות לאו דאורייתא (נדרים לו), אבל אי שה לבית אבות דאורייתא, אם כן הא עיקר שליחות בקדשים משחיטת פסח ילפינן [קידושין מא], וכיון דקטן חייב בפסח מן התורה ושוחטים בשליחותו ואיהו לא מצי עבד וכו' אי"כ הרי קטן

רמד

[הקדמה ל"שוב קושיא ג']

לכאורה למה באמת הוכשרה בדיעבד עבודת כהן חלל, והלא החלל פסול לעבודה

נאָר וואָס'זשע דען [לדרכינו נראה לומר, דהנה] דעס וואָס ער זאָגט דאָ אָט, [כי] אַז
ס'איז נודע [שהוא] בן גרושה וכן חלושה, לכאורה פאַרוואָס טאַקע איז די עבודה
כשירה, אַז די תורה הקדושה האָט גע'אַס'ט' [לכהנים חללים לעבוד העבודה].

רמה

וצריך לומר דהוא כעין מה שכתב רש"י בברכות לענין כהן המטמא למת

מצוה, דמעיקרא כשנכתב לא תעשה דטומאת כהן, לא על מת מצוה נכתב

נאָר דאָס איז אַזאַ מאָדע [=סאָרט דרך] ווי - מוז איך זאָגן - אַזוי ווי רש"י זאָגט אין
ברכות^{כז}, דאָרט ביי אַ מת מצוה [שהכהן מטמא לו], אַז דאָס הייסט נישט קיין "דחיה"
[רק "הותרה"], ווייל ס'איז אדעתא דהכי האָט מען געגעבן דעם ציווי [של לַפֶּשׁ לא יטמא
בַּעֲמִין] אַז דאָס איז אנדערש. די תורה הקדושה האָט נאָר 'אַזוי' געגעבן [כל האזהרה], אַז
'דאָ' [במת מצוה] זאָל מען עובר זיין [על האזהרה ויטמא עצמו, כי על אופן זה לא הוזהרו מעולם].

רמו

וכיוצא בזה מצינו לענין קידוש החודש, דדרשינן "אתם" אפילו שוגגים או מוידין

או מוטעין, וקביעת הימים טובים הוא לעולם כפי מה שקבעו בית דין את החודש

ס'איז עפעס אַ בחינה אַזוי ווי ס'שטייט (ראש השנה כה). ביי קידוש החודש, אַתם
אפילו שוגגין, אפילו מזידין, אפילו מוטעין^{כח}. מ'האָט 'אַזוי' געגעבן די תורה
הקדושה, אַז טאַמער זענען זיי [הבית דין] געווען שוגגין, זיי האָבן זיך טועה געוועזן
און מקדש געווען החודש [שלא בזמן הראוי], איז פאַרפאַלן. [וצריך לקבוע יום טוב באותו יום
שחל בו לפי קביעות הבית דין].

דאפילו מה דאיהו לא מצי עביד מ"מ מצי משוי שליח ואם כן איכא למימר כהני שלוחי דידן נינהו. - [נע"ע
בחתם סופר עה"ת בפרשתן, ד"ה הנני (השני)].

^{כז} בגמרא ברכות (יט: כ): אמר רב יהודה אמר רב, המוצא כלאים בבגדו, פושטן אפילו בשוק. מאי טעמא, אין
חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' [פירש"י: אין חכמה חשוכה נגד ה'], כל מקום שיש חלול השם אין חולקין
כבוד לרב ... תא שמע, וְלֹאֲחֻתּוֹ מה תלמוד לומר [פירש"י: בנויר כתיב (ו, 1) כָּל יָמֵי הַיּוֹרֵד לָהּ, עַל לִפְשָׁהּ מֵת לֹא יָבֵא,
וּסְמִיךְ לָהּ (שם, 2) לְאֶבְיֵי וְלֹאֲמֹו לְאֶחָיו וְלֹאֲחֻתּוֹ לֹא יִטְמָא לָהֶם, דהא כולוהו בכלל על נפש מת לא יבא הוי, ולמה יצא. לְאֶבְיֵי,
פרט למת מצוה, לְאֹמֹו מה תלמוד לומר, משום מת מצוה לא איצטריך, דמלאביו נפקא, ודרשי ליה בספרי ללמוד שאם היה נזיר
זה כהן, דהווי עליה שתי קדושות, אף הוא לאמו הוא דלא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה, לְאֶחָיו מה תלמוד לומר, הרי שהיה
כהן גדול והוא נזיר, אף הוא לאחיו לא יטמא אבל מטמא למת מצוה. וְלֹאֲחֻתּוֹ מה תלמוד לומר, אם אינו ענין לזה, תנהו ענין
למי שהולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו שמטמא למת מצוה]. הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו
ושמע שמת לו מת [מקורביו], יכול יחזור ויטמא, אמרת לא יטמא [הואיל ועונת שחיטת הפסח היא, וחלה עליו חובת
הפסח שהוא כבדת אם יטמא בטל מלעשות פסח, ולמול את בנו נמי מצות כרת היא וכו']. יכול כשם שאינו מטמא להם,
כך אינו מטמא למת מצוה, תלמוד לומר וְלֹאֲחֻתּוֹ, לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה [והוא
כבוד הבריות, ודוחה דבר תורה]. אמאי, לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. שאני התם דכתיב
וְלֹאֲחֻתּוֹ. וליגמר מינה, שב ואל תעשה שאני.

וכתב שם רש"י: שב ואל תעשה שאני. דברים רבים התירו לעקור דבר תורה, מפני סייג, ומפני כבוד
הבריות, היכא דאינו עוקר דבר במעשה ידים, אלא יושב במקומו ודבר תורה נעקר מאליו, כגון תקיעת שופר
ולולב בשבת, וסדין בציצית, ודרכותיהו טובא ביבמות (ז, 4), אבל מעקר בידים לא, והלובש כלאים עוקרו
במעשה ממש, שהוא לובשו. וטומאת גופיה שהותרה לכהן ולנזיר ליטמא למת מצוה, דקא מעקר בידים מפני
כבוד הבריות דלאו שב ואל תעשה הוא, היינו טעמא דלא גמרינן מיניה, דהתם לאו כבוד הבריות הוא דדחי לא
תעשה ידיה, דמעיקרא כשנכתב לא תעשה דטומאה לא על מת מצוה נכתב, כשם שלא נכתב [לכהן] על
הקורבים. אבל השבת אבידה ופסח, לכל ישראל נאמר, ואצל כבוד הבריות נתנו לדחות, על כרחך היינו
דדחינן אינה בידים, אלא בשיבתו דתדה המצוה, אבל כלאים דבמעשה ידיו ידחה, הוהיר באזהרתו.

^{כח} ופירש רש"י (ראש השנה כה): שלושה זמנים כתיב אָשֶׁר תִּקְרָאוּ "אתם", בפרשת שור או כשב (אמור כב, כז), וקרי
ביה תקראו "אתם": שוגגין. מאליהן, כשברוין שהוא ראוי להתעבד, ומוטעין: על ידי עדי שקר.

רמז

ועל דרך זה צריך לומר כאן בפסול דעבודת בן גרושה וחלוצה, דכך ניתנה מצוה זו, דכשהוא בשוגג בלא יודעים לא נפסלה עבודתו

[וכמו כן בנידון דהכא], דער בורא כל עולמים און די זעלבע תורה וואָס האָט געזאָגט [אז] אַ בן גרושה ובן חלוצה טאָר נישט טון די עבודה, די זעלבע תורה הקדושה האָט געזאָגט פאַראויס, [כי] אַז ער וועט זיין אַ שוגג ער וועט נישט וויסן [שהוא בן גרושה וחלוצה] און ער וועט טון די עבודה, איז עס בדיעבד כשר. אזוי ווי דער פסוק זאָגט בְּרַךְ ה' חִילוֹ.

רמח

ביאור למה נצרך ב' לימודים להבשיר עבודת בן גרושה וחלוצה בריעבד

ס'איז ביידע אמת קאָן זיין, [הן הלימוד של רב נחמן מן ה'יתיה לו וגו', והן הלימוד של אבואה דשמואל מן בְּרַךְ ה' חִילוֹ, דתרווייהו מדרך צריכי. ווייל] פון דאָנעט [מהפסוק ה'יתיה לו ולזרעו אחריו בְּרִית כְּהֵנָה עוֹלָם] איז געדרינגען די הלכה [שכן גרושה וחלוצה שאין ידוע לו, כשר לעבודה], אָבער דער מקור [הכשרות שלן] איז וועגן בְּרַךְ ה' חִילוֹ ופּעַל יְדִיו תִּרְצָה [דאפילו "חולין" שבו "תרצה", אָבער משם לחוד נמצא] איך ווייס דאָן נישט [לענין] 'וואָס' די ברכה איז, נאָר פון 'דעם' פסוק [דכאן נמצא שהפסוק] איז מְגַלָּה אויף 'דעם' [על הפסוק דשם], אַז 'דאָס' איז די ברכה [לענין "זרעו", דבין זרע כשר ובין זרע פסול מרוצה עבודתו].

רמט

[ישוב קושיא ג-ד]

[והנה] דער ירושלמי זאָגט¹², אַז פינחס איז בקשו חכמים לנדותו, לולא שקפצה רוח הקודש [ואמרה] ה'יתיה לו ולזרעו אחריו בְּרִית כְּהֵנָה עוֹלָם.

רנ

מתחילה לא הסכימו חכמי דורו למעשה פינחס, עד שנתגלה מן השמים שעשה כהוגן, ע"י הנסים שנעשו לו

[והביאור בזה כי] לעולם איז געווען קשיות [על פינחס], פינחס'ס מעשה איז דאָן געווען - [ווי] אזוי ווי כ'האָב פריער [בפתיחה להורשה, באות יא] שוין דאָס מזכיר געווען - [אז] לעולם איז דאָן געווען אַסאך חכמים וואָס האָבן נישט מודה געווען דערצו. אָבער דער אמת איז זיי נתגלה געוואָרן מן השמים, פון די אַלע נסים¹³ איז טאָקע נתגלה געוואָרן מן השמים [שהאמת והצדק עם פינחס].

רנא

אלא דמ"מ עדיין חששו שמא אין להביא ראיה מן הנסים [עד שהקב"ה גילה למשה שעשה כהוגן]

אָבער אַלץ האָט מען מורא געהאָט [חכמי דורו להביא ראיה מזה לפינחס, שהרי] פון נסים איז נאָכנישט קיין ראיה, [וכמו שכתב הרמב"ם דהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי, כי בנסים ומופתים בלבד עדיין יתכן שאינם באים מצד הקדושה]¹⁴.

¹² הובא לשונו לעיל בהערות על אות ז (בחלק א).

¹³ וכמבואר לעיל באות י (בחלק א).

¹⁴ ברמב"ם (יסודי התורה, ח, א): משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני 'האותות' שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי, שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף. אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה. היה צריך להשקיע את המצריים, קרע את הים והצליל בתוכו. צָרְכָנו למזון, הוריד לנו את המן. צמאו, בקע להן את האבן. כפרו בו עדת קרח, בלעה אותן הארץ. וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו בו, במעמד הר סיני שעינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה לך אמור להן כך וכך, וכן הוא אומר (דברים ה,

רנב

ולזה מודיע הכתוב כי כל מעשה פינחס רצויים לפני המקום, והוא ידע "ברוח הקודש" ובנבואה שכן מוטל עליו לעשות. כי יתכן אף דבר שנראה לעינים שלא כהוגן, הוא באמת כהוגן ורצוי להקב"ה. ולראיה לזה נרמז כאן דרשת הפסוק וְהִתְהַלֵּךְ לוֹ 'וְלִזְרָעוֹ' אַחֲרָיו, דאף כהן חלל שעבודתו פסולה, יתכן לפעמים שעבודתו כשרה, כי כל המצות ניתנו על פי דעתו רצונו ויתברך, ואין לבני אדם להתערב בוה על פי דעתם

נאָר דער פסוק [שאמר הקב"ה למשה הנני נתן וגו' וְהִתְהַלֵּךְ לוֹ וְלִזְרָעוֹ אַחֲרָיו וגו'] הָאֵט געוויזן, אַז ס'איז אַלעס [ברצון הקב"ה, אַז] מ'זאָל וויסן אַז אונז קאָן מיר זיך נישט אַריינמישן אין אייבירשטניס דרכים.

אַז ווען הקדוש ברוך הוא הָאֵט געוואָלט מכשיר זיין די עבודה פון אַ בן גרושה וּבן חלוצה [אף שהיתה הסבא לפוסלן], הָאֵט דער פסוק מְגַלֵּה געווען אַז דאָס איז כשר, און 'דעס' [עבודת בעל מום] איז פסול.

אַזוי די ענינים פון פִּנְחָס'ס, [אף שסברת חכמי דורו היתה שעשה שלא כהוגן, מ"מ] איז אַלעס געווען ברוח הקודש, ער הָאֵט געזען ברוח הקודש אַז ער ברויך דאָס צו טון. [ובזה מיושב קושיית הישמח משה (קושיא ג) דשפיר שייך הך דינא דבן גרושה וחלוצה שעבד העבודה, לענין קנאותו של פינחס. וגם מבואר דברי הירושלמי (קושיא ד) הנוכר, שבקשו לנדונו, אלולי שקפצה "רוח הקודש" ואמרה "וְהִתְהַלֵּךְ לוֹ וְלִזְרָעוֹ אַחֲרָיו" וגו'].

רנב

ומה שסמך פינחס עצמו על רוח הקודש ונבואה, אף דדרשינן שאין 'הנביא' רשאי לחדש דבר על תורת משה. אין זה קושיא, כי הך דינא נמסר רק לאחר שנחתם ונסתיים כל התורה מפי משה, אבל בימי מעשה פינחס עדיין היה באמצע השתלשלות התורה, ולכן יפה עשה פינחס הוראה למעשה על פי נבואתו

[ואין להקשות האין סמך פינחס עצמו מתחילה לחדש הלכה על פי רוח הקודש, כשאנו הוראת שעה אלא הוראה לדורות]^ט, והלא אין הנביא רשאי לחדש דבר על המצות.

[כין לעולם איז דאָך דעס וואָס שטייט^ל אַלֶּה הַמִּצְוֹת (בחקותי כו, לה), שאין אדם רשאי לחדש דבר מעתה, [נדאפילן] אַ נביא טאָר נישט מחדש זיין [קייין הלכה] אין די תורה. דעס איז דאָך [א דין] וואס מ'הָאֵט געגעבן אין סוף מתן [תורה, דהיינו בסוף נתינת כל המצות וכתובת כל התורה ביום פטירתו של משה], ווען משה רבינו הָאֵט איבערגעגעבן די תורה הקדושה [בשלימותה], ווען מ'הָאֵט איבערגעגעבן די 'גאנצע' [תורה].

ג-ד) פִּנְחָס בְּפִנְיָם דְּבָר ה' עִמָּכֶם, ונאמר (שם) לֹא אֶת אֲבֹתֵינוּ כָּרַת ה' אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת. ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי, שנאמר (יחזקאל יט, ט) הִנֵּה אֲנִי כָּא אֵלֶיךָ בְּעֵבֶר הָעֵנָן בְּעִבּוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וגם כִּן יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם, מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה.

[ועיין בזה ביואל משה (סימן מו), ועל הגאולה ועה"ת (סימן לא), ועוד בכ"מ בדברי תורתו של רבינו. ועיין עוד בעל הגאולה ועוד, בענין שיש נסים הבאים מצד השטן וסטרא אחרא ח"ו].

^ט וכמבואר לעיל בפתיחה (אות יט-כד) בבאיור הפסוקים, דמעשה פינחס הוא הוראה 'לדורות' להתנהג כמותו. ^ל בגמרא תמורה (טו): אמר רב יהודה אמר שמואל, ג' אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. אמרו לו ליהושע שָׁאֵל, אמר להם לא בשמים היא (נצבים ל, יב). אמרו לו לשמואל שָׁאֵל, אמר להם אלה המצות, שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה. אמר ר' יצחק נפחא אף חטאת שמתו בעליה, נשתכחה בימי אבלו של משה. אמרו לפנחס שָׁאֵל, אמר להם לא בשמים היא, אמרו לו לאלעזר שָׁאֵל, אמר להם אלה המצות, שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. א"ר יהודה אמר רב, בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן, א"ל ליהושע שָׁאֵל ממני כל ספיקות שיש לך. א"ל רבי, כלום הנחתך שעה אחת והלכתי למקום אחר, לא כך כתבת בי (כי תשא לג, יא) וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן יָצָא לֹא יִמָּשׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל. מיד תשש כחו של יהושע, ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות, ונולדו לו שבע מאות ספיקות, ועמדו כל ישראל להרגו. א"ל הקב"ה, לומר לך אי אפשר, לך וטורדן במלחמה, שנאמר (יהושע א, א) וְהָיָה אַחֲרַי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד ה' וגו'. במתניתין תנא אלף ושבע מאות קלין וחמורין וגזירות שוות ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה, אמר רבי אבהו אעפ"כ החזירו צתיאל בן קנז מתוך פפלו וכו'.

אָבער 'דעמאָלטס' [בעת מעשה זמרי ופינחס] איז דאָך נאָך געווען אַסאַך דינים מיט נבואות [שעדיין לא נכתבו אז, וכגון כל המצות שבספר דברים. וכן בפרשתן] טאַקע די [משפט] בנות צלפחד, דאָס אַלעס איז נאָך געווען [נאמר 'אחר כך'] "בנבואה". [כין דאָס ערשטע מאָל [כשנצטוו כל מצוה ומצוה בשעתן] האָט מען געגעבן די תורה הקדושה פאַר משה רבינו, האָט ער עס אַראָפּגעברענגט "בנבואה".

נאָר ווען מ'האָט גע'חַתְמָ'ט^{לא} די [גאנצע] תורה הקדושה, דערנאָך ווען משה רבינו האָט זיי איבערגעגעבן די ספר תורות, די י"ג [ספרי תורות שכתבן ביום פטירתו]^{לב}, דעמאָלטס ווען ער האָט זיי איבערגעגעבן [הספרי תורות] פאַר'ן הסתלקות^{לג}, ער האָט זיי איבערגעגעבן די ספר תורות געשריבן, [נאז נמסר להם כל התורה ביחד, ואז חל הדין שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה].

רנד

שטייט דאָך אַז גאָר^{לד} אום שבת [נסתלק משה רבינו].
[און] ער פרעגט דאָך די קשיא דער רא"ש^{לה}, וויאָזוי ער האָט געשריבן אום שבת, [ולכן רוצה לחלוק שם על זה, אבל כבר תירצו קושיתו בספרים]^{לי}.

רנה

אָבער על כל פנים, [הערשט] דעם שבת האָט ער געשריבן די "ספרי תורה" [בשלימותן].

[וורק] 'נאָכדעם' איז געוואָרן דער אַין הנביא רשאי לחדש דבר מ'עֲתָה'.

אָבער 'דעמאָלטס' [בימי זמרי] איז נאָך געווען [נמסר והולך כמה מצות] בנבואה, האָט עס נאָך געקענט אַראָפּקומען [מצות חדשה שנתגלה לפינחס ברוח הקודש], ס'איז נאָך געווען

^{לא} פירוש: געענדיגט. והוא מלשון הגמרא (גיטין ס.) תורה "חתומה" ניתנה.

^{לב} וכמבואר בדברים רבה (ט, ט): כיון שידע משה שהיה לו למות באותו היום, מה עשה, אמר רבי ינאי כתב י"ג תורות, י"ב ליי"ב שבטים, ואחת הניח בארון, שאם יבקש לזייף דבר, שיהיו מוצאים אותה שבארון. - [ויע"ע באורך בענין זה בהקדמת הרמב"ם על פירוש המשניות סדר זרעים, וכן בהקדמתו למשנה תורה].

^{לג} וכדכתיב בפרשת וילך (לא, כד-כו): וַיְהִי כְּכֹלֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר עֵד תָּמִם. וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' לֵאמֹר. לָקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשָׂמֶתֶם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה' אֱלֹקֵיכֶם וְגו'.

^{לד} כן הובא בתוספות (מנחות ל.) וברא"ש (פסחים י, יג) ובטור (ארי"ח סימן רצב) בשם רב שר שלום גאון, שמשה רבינו נסתלק בשבת בעת מנחה, ולכן אומרים צידוק הדין בשבת במנחה.

וכן מבואר בזוהר הקדוש (תרומה קנז): משה אסתלק מעלמא, בההוא שעתא דצלולתא דמנחה דשבת, בשעתא דעת רצון אשתכח וכו'. תלתא אינון דאסתלקו מעלמא בהאי זמנא, וכלהו כלילין במשה, חד משה נביאה מהימנא עלאה, וחד יוסף צדיקא, וחד דוד מלכא. בגיני כך, תלת צדוקי דיני הכא וכו'.

וכן הוא במאמר הזוהר הקדוש (שם פח:) הנדפס בזמירות לאומרו בסעודה שלישית: ביימא דשבתא פד מטא עדן דצלולתא דמנחה, רענא דרעיון אשתכח ועתיקא קדישא גליא רצון דיליה, וכל דינין דיליה מתכפנן ומשתכח רעוּתא וחדיו בכלא. ובהאי רצון אסתלק משה נביאה מהימנא קדישא מעלמא.

^{לה} ברא"ש פסחים (פרק י, סימן יג): רב שלום ממתא מחסיא כתב שתקנו לומר צידוק הדין [בשבת במנחה], על שמת משה רבינו באותה שעה וכו'. [ואח"כ כתב הרא"ש] וגם מה שכתב שמת משה רבינו ע"ה בשבת, ליתא, דכתיב (וילך לא, ב) בן מאה וּשְׁשִׁים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם, ודרשו רבותינו (ר"ה יא.) היום מלאו ימי ושנותי, ואמרין בו ביום כתב י"ג ספרי תורה. ובשבת היאך היה כותב. ועוד מוכח בסדר עולם (פרק יא) דבערב שבת נפטר, דקתני וכו'.

^{לי} עיין בב"ח (ארי"ח סימן רצב) מה שכתב לתרוץ בזה, והביא שם עוד תירוץ בשם הרמ"ע מפאנו (עשרה מאמרות, חיקור דין ב, יג), [ויע"ע בזה באגרא דכלה ריש פרשת וילך].

ועיין בדברי רבינו בדברי יואל לשבועות (עמוד שמח), ובדברי יואל האזינו (קצג-קצד, ובתנינא שם קסח-קעא) עוד כמה תירוצים על זה. ולפי תירוצי רבינו נמצא שבאמת כתב אותם בשבת, משום פיקו"נ, או בנבואה בהוראת שעה, עיי"ש באורך.

אינמיטן [מסירת התורה], ווען ס'האט געהאלטן ביים התגלות התורה הקדושה 'צוביסלעך', מ'האט נאָכנישט אַלע מצות געהאַט נישטאַמאַל געזאָגט. ס'איז דאָ [כמה] מצות וואָס שטייען הערשט שפעטער, וואָס זיי קומען בנבואה. האָט מען נאָך געהאַלטן אין [אייין] מַחֲדָש זיין [עוד מצות, אזוי ווי] די גאַנצע תורה הקדושה איז דאָך [דעמאָלטס צוביסלעך] אַראָפּגעקומען בנבואה.

[ולזאת מכיון שהראו לו לפינחס במראות הנבואה שכן ראוי לו לעשות לקנא קנאת ה' במעשה זמרי, כדון וכתורה עשה, ולימד בזה הוראה לדורות להתנהג כמותו, שהרי באותו זמן אכתי היה נביא רשאי לחדש דבר עפ"י נבואתו. ובפרט שאחר כך קפצה רוח הקודש ואמרה למשה בנבואה כי פינחס עשה כתורה וכהלכה, ומעשיו רצויים לפני הקב"ה].

רנו

ישוב קושיא ב

ועל זה רומז המסורה לכן אָמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה', רכאן בהודעת פסוק לכן אָמַר הֲנִי נָתַן לוֹ וגו' הנאמר בפניחם, נאמר לבני ישראל כי אני ה' הרוצה ומסכים במעשהו של פינחס

איבערדעם האָט מען געוויזן [באמירת הפסוק לכן אָמַר הֲנִי נָתַן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, ובההמשך דפסוק שלאחריו וְהָיְתָה לוֹ וְלִזְרֻעוֹ אַחֲרָיו וגו'], אַז ס'איז אַלעס מן השמים, [וזה נתחדש להם עתה מה שלא ידעו מקודם, וכמו כל המצות המחודשת].

איבערדעם איז [נמסר במסורה], לכן אָמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה'. [שבפסוק זה הודיע להם כי כל מעשה פינחס הם רצויין לה', ומאתו יצאו הדברים].

רנז

הוספה לישוב קושיא ב

ועל פי האמור רומז המסורה לכן אָמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל "אֲנִי ה'", גם על ענין הגאולה שלימה, שיהיה זה רק ע"י הקב"ה בלבד, וכמו שמפרש כאן בתרגום יונתן בפסוק לכן אָמַר הֲנִי נָתַן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, כי פינחס זה אליהו, ויהיה מלאך קיימא שיהיה לעולם כדי לְבַשֵּׁר אֶת הגאולה שלימה

[והנה בפסוק זה, לכן אָמַר הֲנִי נָתַן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם] זאָגט דער תרגום [יונתן], ער איז אַ מַלְאָךְ קַיְמָא, וְיַחֲזִי לְחַיֵּי עַלְמָא לְמַבְשָׁרָא גְאוּלְתָּא.

[ולדרכינו הרמז בזה הוא, דכשם שמעשה פינחס היה הכל מן השמים, אף שלא הבינו זה מקודם]. אַזוי די עניני גאולה קען מען אויך נישט אַריינקלערן [אין אייברשטנטס דרכים]¹⁷. דאָס מוז מען זען אַז ס'איז [הגאולה בא] מן השמים.

רנח

אוי וויי, ה' ישמרנו !

אַז מ'קלערט חס ושלום [אויף] אַן "ענין גאולה" אַז ס'טוט זיך "בידי אדם".

רנט

[און] מילא [דאָס] דאָרף מען דאָך נישט צו זאָגן, דורך "מינים מיט אפיקורסים" איז דאָך נישטאַ וואָס צו רעדן [שאי אפשר שתהיה גאולה על ידם].

ס'איז איינס פון די 'נסים ונפלאות' [של הסטרא אחרא] אַז ס'קאָן זיך טרעפן אַ איד וואָס ער טוט אַן תפילין [און] ער זאָל זיך אין דעם טועה זיין.

אַ גרויסן כח האָט די סטרא אחרא, צו פאַרשמירן די אויגן !

¹⁷ עיין בלשון רבינו לעיל באות רנב.

רס

נָאֵר אִפִּילוּ בִּי "צִדִּיקִים אֲמִיתִים" [אי אפשר להם להביא את הגאולה בידי אדם].
דָּאָס אִיז נָאֵר [על ידי הקב"ה], דָּאָס הָאָט מֵעַן נִישַׁט אִיבערגעגעבן נָאֵר פֿאַר
"הקדוש ברוך הוא" [אליין].

רסא

ישוב קושיא ב (באופן שני)

קען זיין [לפי דברי התרגום יונתן, בביאור המסורה באופן שני, אַז] דָּאָס זאָגט די מסורה,
לִכְּנָן אָמַר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, לִכְּנָן אָמַר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' .
[דהנה באומרך] לִכְּנָן אָמַר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, [פירוש בתרגום יונתן] וַיְחִי לְחַיֵּי
עַלְמָא לְמִבְשָׁרָא גְאֻלְתָּא, [דהכוונה על מה שפינחס זה אליהו יבא ויבשר את ישראל קודם
הגאולה].

רסב

ענין פינחס זה אליהו הנרמז כאן לפירוש התרגום יונתן, הוא סימן מובהק על אמינות הגאולה,
דצורך שאלוהו יבוא מקודם לבשר על הגאולה, וכמבואר בדברי מהר"ל מפראג

[וענין זה הוא סימן מובהק על אמינות הגאולה]. ווי דער מהר"ל מפראג זאָגט דאָך'ל^ה, אַז
דָּאָס' [ביאת אליהו] אִיז אַ גוטער סימן [על אמינות הגאולה].
ער זאָגט [אַז] אִיבערדעם מאַכט מֵעַן [דעם] פּוּתְחִין הַדֶּלֶת [בליל פסח, כשמוזגין כוס של
אליהו, בכדי] מ'זאָל עס אַריינפֿרעגן פֿאַר די קינדער, אַז מ'זאָל וויסן אַז פֿאַר' די גאולה
מוז קומען "אַלְיָהוּ", דעמאָלטס אִיז מֵעַן געזיכערט אַז מ'וועט זיך נישט טועה זיין
אין קיין גאולה של שקר.
אַזוי זאָגט דער מהר"ל מפֿראַג אין דער הגדה.

[ווייל] מ'קען זיך טועה זיין אין אַ גאולה של שקר, [אמנם] אַז מ'וועט אָבער וויסן
[אַז] "אַלְיָהוּ" מוז קומען פֿריער, נו אַז מ'הָאָט נישט געזען אַלְיָהוּ'ן, אַז אליהו אִיז
נישט געקומען, מסתמא אִיז עס נישט [קיין ענין של גאולה].

^ה בהגדה של פסח למהר"ל מפראג (כפ"י דברי נגידים, קודם שפון חמתן): במנהג "פתיחת הדלת" קודם שפון
חמתן, פירשו (רמ"א או"ח סוף סימן תפ) כדי להודיע שהוא ליל שמורים. אבל לא נראה לי טעם זה, כי למה דוקא
במקום הזה מודיעים זאת וכו'. והנראה לי בטעמא דהך מנהגא, שכיון שההלל נרצה בא לעורר רחמים ורצון
העליון עלינו שנוכח להיות נרצה לפני הקב"ה, והוא יתרצה אתנו ויגאלנו בגאולה שלמה, לפיכך אנו מחויבים
להודיע לבנינו ולפרסם מה שקבלה בידנו מן הנביאים, שטרם שיבא הגואל צדק יקדים אליהו הנביא לבוא
לבשר לנו הגאולה, כמו שכתוב (מלאכי ג, א) הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני ופתאם יבוא אל היכלו האדון
אשר אתם מבקשים ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא וגו', האדון הוא מלך המשיח, ומלאכי מלאך
הברית הוא אליהו הנביא, והנה בא פירוש מקודם ביאת האדון המשיח אל היכלו, ועל כן זה האות שהוא הוא
הגואל צדק. וכן כתיב עוד בסוף מלאכי (שם, כג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול
והנורא וגו', והרי זה יסוד אמת ועיקר גדול לאמונת ביאת המשיח שאנו מצפים עליו, למען לא נפול ברשת איוו
משיח שקר. ולפיכך נוהגין כאן לפתוח הדלת לכבודו של אליהו הנביא, וגם למזוג לכבודו כוס מיוחד כוס
ישועה של הגאולה העתידה, הכל כדי לפרסם בפני בני ביתו ולהודיעם שהגאולה שלמה תלויה בביאת אליהו
הנביא מקודם לבשר הגאולה, והתגלות אליהו הנביא תהיה האות על ביאת הגואל צדק, כמו שכתוב (ישעי' נב, ז)
מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה ואמר לציון מלך אלקיך וכו'. כי כל
דבר מתפרסם ונשתרש יותר בעיני הרואים, כאשר יש עם האמירה עוד איזה עשיה בפועל, ובפרט עשיה
המפליאה את עיני הרואים, כמו מיזגת הכוס ופתיחת הדלת לכבודו של אליהו הנביא וכו'. הרי לך טעם נכון
וברור מתוך מדבש במנהג פתיחת הדלת:

ועיין בוויאל משה (א, ז) שהביא תוכן דברי המהר"ל אלו, ואח"כ כתב: ומבואר בזה דעתו ז"ל, שהסימן
הברור לידע אם היא גאולה, הוא מה שאמר הכתוב הנה אנכי שולח לכם את אליה, ואך בזה יתוודע אם היא
גאולה, אם נראה שבא אליהו מקודם לבשר הגאולה.

[ואם ידעו זאת] דעמאלטס וועט מען וויסן [בענין הגאולה] אז ס'קאָן נאָר זיין פונעם באַשעפער.

אז נישט, קען מען זיך טועה זיין [אין] מ'וועט 'אַליין' [וועלן] האָבן אַ גאולה.

רסג

ולזה רומז המסורה, דכשיתקיים לכן אָמר הַנְּנִי נָתַן לֹא אֶת בְּרִיתִי שְׁלֹם, וכפירוש התרגום יונתן שיבא פנחס זה אליהו לבשר על הגאולה, אז ידעו כי לכן אָמר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' המביא את הגאולה, ושהוא גאולה אמיתית

איז [אז] ס'וועט זיין [לכן] אָמר הַנְּנִי נָתַן לֹא אֶת בְּרִיתִי שְׁלֹם, [וכפירוש התרגום יונתן] וַיַּחֲזִי לְחַיֵּי עַלְמָא לְמַבְשָׁרָא גְאוּלְתָּא, אז אליהו [הנביא] וועט זיין דער מַבְשָׁר אויף די גאולה, נישט קיין אנדערער, דעמאלטס [וועט מען וויסן] לכן אָמר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה', וועט מען וויסן אז נאָר השם יתברך ברענגט די גאולה, נישט קיין אנדערער.

איז דאָס האַ בהא תליא, אַז מיט דעם וואָס ער איז געבליבן לְחַיֵּי עַלְמָא לְמַבְשָׁרָא גְאוּלְתָּא, איז לכן אָמר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה'. [כי ביאת אליהו הוא סימן המובהק על אמיתות הגאולה, שהוא ע"י הקב"ה בעצמו].

רסד

ישוב קושיא ב (באופן שלישי)

מבואר במדרש דאלולי שאסר הקב"ה עצמו בשבועה לגאול את ישראל, לא נגאלו ישראל לעולם

קען זיין [עוד בביאור המסורה. דהנה] ס'שטייט דאָך אַרויס אין מדרש^ט, חלילה ווען נישט די שבועה פון הקדוש ברוך הוא [לגאול את ישראל] זענען מיר נישט ראוי צו דער גאולה, די גאולה העתידה. אפילו [בין] די פריערדיגע גאולות שטייט אויך אַזוי^ב, [אז] ס'איז נאָר [דורך] די שבועה פון הקדוש ברוך הוא.

[ומבואר שם דלשון] "לכן" איז דאָך אַ שבועה, [ווי] ס'שטייט ביי די בְּנֵי עֲלִי (שמואל א' ג, יד) "לכן" [נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֲלִי, ביי די בְּנֵי עֲלִי, [ומשם] זאָגט דאָך די גמרא (ראש השנה יח. ירבמות קה). אַיין "לכן" אלא לשון שבועה.

רסה

ועל זה רומז המסורה, ולכאורה איך יזכו ישראל להגאולה הנרמז כאן בפסוק לכן אמור, לזה אמר לכן אָמר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' הנאמן לקיים שבועתי, ולגאול את ישראל עבור כבוד שמו יתברך, וכנרמז בלשון "לכן" שהוא לשון שבועה

איז [דער] "לכן" אָמר הַנְּנִי נָתַן לֹא אֶת בְּרִיתִי שְׁלֹם, וַיַּחֲזִי לְחַיֵּי עַלְמָא לְמַבְשָׁרָא גְאוּלְתָּא, אַן "הבטחה" אַז ער [פניחם] וועט קומען מבשר זיין די גאולה.

^ט בדברים רבה (ג, ב): אמר רבי אחא, בשבועה נשבע הקב"ה שלא יניח את ישראל לעולם, מנין, שנאמר (עמוס ד, יב) "לכן" כה אֶעֱשֶׂה לָךְ יִשְׂרָאֵל, ואין לכן אלא שבועה, כענין שנאמר יִלְכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֲלִי. ועד היכן אני מייסר אתכם, עד העקב, עָקֵב כִּי זֹאת אֶעֱשֶׂה לָךְ (עמוס שם), עד שתשמרו את מצותי עד העקב: ובמדרש תהלים (מזמור יז): דבר אחר קומה ה' [קְדִמָּה פִּנְיִן]. זכור שבועתך וכו'. וכתוב (ישעי' ל, יח) "לכן" יִחַה ה' לְחַנְּנֵכָם, ואין לכן אלא שבועה, שנאמר 'לכן' נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֲלִי. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר, אמר הקב"ה: אני אמרתי בעצמי שבועה שאני מגלה את הקץ וגואל אתכם, אף משיבוא גוג ומגוג אני נלחם עמו, שנאמר (זכרי' יד, ג) וְיָצָא ה' וְנָלַחַם בְּגוֹיִם:

ועיין בויקרא רבה (כג, ב) ובשיר השירים רבה (ב, ה) שדורש כן לענין גאולת 'מצרים', וגם דורש זאת בפסוק יידן, וז"ל: רבי אליעזר פתר קרא בגאולת מצרים וכו'. אמר ר' שמואל בר נחמני, אלולי שאסר הקב"ה עצמו בשבועה, לא נגאלו ישראל לעולם, הדא הוא דכתיב "לכן" אָמר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה', ואין לכן אלא שבועה, כמה דאת אמר יִלְכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֲלִי.

^ב עיין בויקרא רבה (כג, ב) ובשיר השירים רבה (ב, ה) שדורש כן לענין גאולת מצרים, ודורש כן בפסוק יידן, וז"ל: אמר ר' שמואל בר נחמני, אלולי שאסר הקב"ה עצמו בשבועה, לא נגאלו ישראל לעולם, הדא הוא דכתיב "לכן" אָמר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה', ואין לכן אלא שבועה, כמה דאת אמר "ולכן" נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֲלִי.

איי - איז דאָך די קשיא - ס'איז דאָך נישטאָ אַזויפיל מעשים טובים, צו ברענגען די גאולה. אויף דעם זאָגט ער "לָכֵן" אַמֵּר לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה', [אַז] הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הָאֵט געזאָגט^{מא} לְמַעַנִי אֶעֱשֶׂה.

רסו

ביאור הלשון את "בריתי" שלום (לפי אופן השלישי)

בעת הגאולה הובטחו שיהיו כל ישראל בתשובה שלימה

אַבער דעס איז זיכער - ווי דער רמב"ם זאָגט - ס'וועט קומען אליהו ומשיח, און מ'וועט קודם מחזיר בתשובה זיין [את כל ישראל], 'פאַר' די גאולה.

נאָר צו דעם [לתשובה] ברויך מען [אויך] "זוכה" זיין. אַז מ'טוט נישט 'אַליין' קיין תשובה [בזמן הגלות], און מ'וועט דאָך זוכה זיין צו ביאת המשיח ואליהו, [ולשוב על ידם בתשובה].

אַבער [עכ"פ] דער סוף וועט זיין "נאָר" דורך תשובה, אַנדערש נישט. אַזוי ווי דער רמב"ם פֿסקֶנט בהחלט^{מב}.

רסז

בגמרא דרשו אין "ברית" אלא "תורה"

[והנה בלשון] "בְּרִיתִי" דִּרְשֵׁנִט דִּי גַמְרָא^{מג} [מן הפסוק] אִם לֹא "בְּרִיתִי" יוֹמֵם וְלַיְלָה חֻקֹּת שְׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שְׁמַתִּי, דִּרְשֵׁנִט מֵעַן אֵין "בְּרִית" אלא "תורה".
בְּרִיתִי ווערט אָנגערופן תורה.

רסח

גאולה העתידה יהיה בזכות משה, ולכן הגאולה הוא רק ע"י כח "התורה"

טאַקע זאָגט דאָך אויך דער אור החיים הקדוש^{מד}, [דלכן] ביי די גאולה העתידה דויערט עס אַזוי לאַנג, ווייל די ערשטע [גאולה] איז געוועזן דורך אברהם'ן, רעכנט ער אויס כסדר, דערנאָך אין זכות פון יעקב, זאָגט ער די לעצטע גאולה איז דורך משה רבינו, און משה רבינו וויל נישט קיין גאולה אָן "תורה", [ווייל] משה רבינו איז דער מקור התורה.
אַזוי זאָגט דער אור החיים הקדוש^{מה}.

^{מא} בישעיה (מח, יא): לְמַעַנִי לְמַעַנִי אֶעֱשֶׂה כִּי אֵיךְ יִחַל, וּבְכוּדִי לֹא אֶתֵּן. - ובגמרא סנהדרין (צח.): אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב. בדור שכולו זכאי, דכתיב (ישעי' ס, כא) וְעַמְּךָ כֻּלָּם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ. בדור שכולו חייב, דכתיב (שם נט, טו) וְיָרָא כִּי אֵין אִישׁ וְיִשְׁתַּחֲוֶה כִּי אֵין מַפְגִּיעַ, וּכְתִיב לְמַעַנִי אֶעֱשֶׂה.
^{מב} ברמב"ם הלכות תשובה (ו, ה): כל הנביאים כולן צויו על התשובה, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר (נצבים ל, א-ב) וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ פֶּלַח הַבְּרִיָּים וגו' וְשָׁבַת עַד ה' אֶלְקֶיךָ, וְשָׁב ה' אֶלְקֶיךָ [את שביתתך] וגו'.

ושם בהלכות מלכים (יב, ב): יראה מפשרטן של דברי הנביאים, שבתחילת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג, ושקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא ישראלי ולהכין לבם, שנאמר (מלאכי ג, כג) הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ לָכֵם אֶת אֱלֹהֵי וגו'. ואינו בא לא לטמא הטהור, ולא לטהר הטהמא, ולא לפסול אנשים שהם בחזקת כשרות, ולא להכשיר מי שהוחזקו פסולין, אלא לשום שלום בעולם, שנאמר (שם כד) וְהִשְׁבִּי לָב אֲבוֹת עַל בְּנֵי.

^{מג} בגמרא שבת (לג.): ואין ברית אלא תורה, שנאמר (ירמי' לג, כה) אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמֵם וְלַיְלָה וגו'.
ובגמרא פסחים (סח.): אמר רבי אלעזר, אילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמֵם וְלַיְלָה חֻקֹּת שְׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שְׁמַתִּי.

^{מד} שהיום הוא הילולא דיליה. [והוא הוספה על מאמרי אור החיים הקדוש שכבר הזכיר רבינו לעיל בהדרוש (באות ב-ג, קטש קמא, קעא-קעג). ובהו מובן לשון 'טאקע' ולשון 'אויך'].

^{מה} באור החיים הקדוש (תצוה כו, כ): בדרך רמז יתבאר הכתוב על דרך מאמר הובא בספר זוהר חדש (ה"א ט), כי ארבע גליות של ישראל, כל אחד מהם נגאלו ממנו בזכות אחד, גלות הראשון נגאלו בזכות אברהם אבינו ע"ה,

רסט

ולכן לעתיד ישובו כל ישראל, ע"י התעוררות אליהו הנביא ומלך המשיח שיכניס בהם כח "התורה" וויאזוי ס'וועט זיך פירן [שנזכה לתשובה ולהגאולה, אין אתנו יודע. אבל עכ"פ] מ'וועט מסבב סיבות זיין [מן השמים להחזיר את ישראל לתשובה], ס'וועט קומען אליהו און משיח, [און] מ'וועט אריינברענגען אין אידן אַ כח התורה.

רע

ולכן כאן שנרמז בשורת הגאולה שלימה, אמר הכתוב הנני נתן לו אֶת "בְּרִיתִי" שְׁלוֹם, דרומז על כח "התורה" איבערדעם לְכֵן אָמַר הַנְּנִי נָתַן לוֹ אֶת "בְּרִיתִי" שְׁלוֹם, [ואין ברית אלא "תורה", והכתוב רומז כִּין מִיט 'דעם' וועט מען מְבַשֵּׁר זיין די גאולה, [אז] פריער וועט מען האָבן דעם כח "התורה".

אין לְנו שִׁיּוּר רַק הַתּוֹרָה הַזֹּאת^מ.

רעה

ישוב קושיא ב (באופן רביעי)

[ויש לומר עוד בביאור המסורה], דעם לְכֵן אָמַר הַנְּנִי נָתַן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, וַיְחִי לְחַיֵּי עֲלָמָא, לְכֵן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה', [ולבארן] על פי פשטות.

רעו

לפי שְׁכָל בני אדם היה הטבע והחשבון שלא יצליח פינחס במעשהו. אבל פינחס עשה כן "בכטחון" גדול "ובמסירת נפש" עבור כבודו של הקב"ה, וזוהו נתברר לכל שאין ההצלחה בכיוצא בזה מתנהג על פי הטבע, רק על פי השגחת השי"ת השומר ומציל את המוסרים נפשם עבור כבוד שמים

דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט הַנְּנִי נָתַן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם. לעולם האָט ער [פינחס] געוויזן אַזאַ גרויס מְסִירַת נַפֶּשׁ. אויסערדעם, מיט דעם האָט ער דאָךְ געוויזן אַ גרויסן "כַּח הַבְּטָחוֹן" אין השם יתברך, [להראות] אַז דער בורא כל עולמים פירט אַלעס.

רעז

[שהרי באמת מצד הטבע והחשבון, הרין] אַלעס איז דאָךְ געווען [אויף] 'פאַרקערט'. מיטן דרך הטבע האָט ער געדאַרפֿט קומען צו די גרעסטע בְּזִיוּנוֹת, וואָס מ'העט גיווען געזאָגט אַז אף הוא לצרכיו נכנס (סנהדרין פב:), מ'העט אויף אים גיווען מוציא שם רע געווען. [ווער] און ער [זמירן] האָט אים געקאָנט הִרְגֵּ/עֲנַנ [מפאת הדין דהבא להרגן השכם להורגו. מ'קען] אויסרעכענען וואָס העט אַלץ געקאָנט געשען פאַרקערט.

רעח

אַבער ער איז געגאַנגען מיט דעם גרויסן "מְסִירַת נַפֶּשׁ", האָט ער געוויזן "בְּטָחוֹן" פאַר השם יתברך.

האָט ער געוויזן אַז דער בורא כל עולמים פירט אַלעס. (המשך ישוב קושיא ב, באות רפד)

רעט

היוצא מזה לענינינו:

על כל פנים [גם בדורינו], אפילו מ'איז נישט אַזוי ווייט [אויסגעאַרבעט], נישט אינגאַנצן [שְׁלֵם במדת הבטחון], דאַרף מען צו וויסן אַז ס'איז דאָ אַ באַשעפער אויף דער וועלט, ער העלפט און ער איז מְצִיל [המוסרים עצמם למנוע פרצות הדור] [כדלעיל אות כ-כב]^מ.

שני נגאלו בזכות יצחק, שלישי בזכות יעקב, והרביעי תלוי בזכות משה. ולזה נתארך הגלות, כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצוות, אין משה חָפֵץ לגאול עם בְּטָלִים מן התורה.

^מ מלשון הפייטן (רבינו גרשום מאור הגולה) בסליחות לערב ר"ה, בפיוט זכור ברית: וְאֵין שִׁיּוּר רַק הַתּוֹרָה הַזֹּאת.

רפ

מ'דארף דבוק זיין אין "ד'רף התורה" באמת.

מ'דארף אנטלויפן [מן כתות הציונים] מ'הם ומהמונים^{מב}, נישט קיין שייכות [האבן עמח], נישט קיין חלק האבן [בפעולותיהם, ובמונים].
איך דארף נישט אַזויפיל מאריך זיין, מ'ווייסט דאך שוין, ס'איז מפורסם, ווי ווייט עד היכן הדברים מגיעין.

זיי זענען דאך בעווננו הרבים, פון די [אלע] "מחטיאים את הרבים" איז גאָר נישטאָ מער [גרוע מהם], מ'קאָן נישט אַזויפיל [נידן] 'אויסדרוקן' ווי [ווייט] מ'מוז אנטלויפן [פון זיין]. דאָס איז דאָס אַרגסטע [כת רשעים].

רפא

ביאור הפסוק והוא לא היה בתוך העדה הנועדים

לכאורה מהו השבח שאמרו "כי בחטאו מות", ומתוך רש"י, דהכוונה שלא החטיא 'אחרים' עמו

ס'שטייט (בפרשתן כז, א) די בנות צלפחד האבן געזאָגט, - אין 'די וואָך' זאָגט עס רש"י, - [שהם אמרו אבינו מת במדבר] והוא לא היה [בתוך העדה הנועדים על ה'] בעדת קרח כי בחטאו מת.

[ולכאורה קשה] ס'איז נישט אַזאָ גרויסער יחוס [ושבח לצלפחד אביהם, מה שאמרו] 'כי בחטאו מת'.

זאָגט רש"י^{מט}, [דכוונתם לומר] והוא לא היה וגו', ולא החטיא אחרים עמו. אז ער האָט נישט געהאט קיין חלק אין "מחטיאים את הרבים".

רפב

וביאור הדבר, כי הם אמרו שצלפחד לא חטא רק לעצמו, שעל זה שייך תיקון ולימוד זכות, שנכשל רק מחמת כפיית יצרו. אבל עכ"פ לא היה לא שום חלק בתוך העדה "הנועדים" להחטיא את הרבים נגד ה', שהוה גרוע הרבה יותר

[וביאור הענין, כי] ס'איז געווען "אַרגאנזירטע פאַרטייען", [כמו] עַדַת קֶרַח, אויף לְהַחֲטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל.

[און] דאָס איז דאָס אַרגסטע !

מעג זיין אַז ער [קרח] האָט געהאַט אַסאַך 'צדיקים' דערינען^{נא}, מ'איז אָבער אַריינגעפאַלן אין אַ "פאַרטיי" [של הנועדים על ה'].

^{מד} שזוהו מכלל ענין "הבטחון". וכמבואר בחובות הלכות שער הבטחון באורך. וז"ל שם בפתיחה לשער הבטחון: הבוטח באלקים תביאנו הבטחתו עליו, שלא יעבור וזולתו, ושלא יקנה לאיש, ולא ייחל לבני אדם, ולא יעבדם להתרצות אליהם, ולא יחניף להם, ולא יסכים עמם, ולא יספח לכתתם, בבטלי עבודת האלקים, ולא יפחידו ענינים, ולא יירא ממחלקותם, אבל יתפשט מבגדי טובותם וטורח הודאתם וחובת תגמולם, ואם יוכיח אותם לא ייזהר בכבודם, ואם יכלימם לא יבוש מהם ולא ייפּה להם השקר וכו', עיי"ש עוד.

^{מב} רבינו השתמש הרבה בלשון זה. ומקורו מלשון הפסוק ביחזקאל (ז, יא): הִחֲמֵס קֶם לְמִטָּה רָשָׁע, לֹא מִהֶם וְלֹא מִהֶמוֹנָם [פירש המצודות: המון עם רב. והרד"ק פירש: ריבוי הממון], וְלֹא מִהֶמְתָּם, וְלֹא נָח בָּהֶם.

ומפרש במדרש רבה (נח לא, א) [לענין דור המבול]: לֹא מִיִּנְהוּן, וְלֹא מִמִּמוֹנָם, וְלֹא מִן תִּמְהוּתָהוֹן [=המייא ובהלה שהם עושים]. למה, לֹא נָח בָּהֶם, לֹא הָיָה לָשׁוֹם בְּרִיָּה נַחַת רוּחַ מֵהֶם, וְלֹא הָיָה לְהִקְבִּיָּה נַחַת רוּחַ מֵהֶם.

^{מט} ברש"י (כז, א): והוא לא היה וגו'. לפי שהיו פאות לומר בחטאו מת, נזקק לומר לא בחטא מתלוננים ולא בעדת קרח שהצו על הקב"ה, אלא בחטאו לבדו מת, ולא החטיא את אחרים עמו. - [ומקורו בספרי המוכב להלן].

² עיין בגמרא בבא בתרא (קיה:): דתניא אבינו מת במדבר, זה צלפחד. והוא לא היה בתוך העדה, זה עדת מרגלים. הנועדים על ה', אלו מתלוננים. בעדת קרח, כמשמעו.

וכן הוא בספרי כאן: והוא לא היה בתוך העדה, זו עדת מלינים. הנועדים על ה', זו עדת מרגלים. בעדת קרח, זו עדת של קרח. כי בחטאו מת. שלא החטיא את אחרים עמו.

רפג

[אבל] צִלְפָּחָד אִיז נָאָר געוועזן "בְּחֻטָּאוֹ" מֵת, ער איז 'פֶּאָר זִיך' געווען אַ בעל עבירה.

[הגם דעס אַליין איז אויך] השם ישמרנו, זייער נישט גוט, [אָבער] אַלץ 'דער' האָט אַ תִּיקוּן, ער איז נָאָר 'פֶּאָר זִיך', [וואָס ער איז אַריינגעפֿאַלן] דורך די [אייגענע] כוחות היצר, ער איז אַ בעל עבירה.

[אָבער ס'איז] 'נָאָר' "בְּחֻטָּאוֹ" מֵת.

ער איז נישט געווען אין די "אַרגאַנזירטע" פֿאַרטייען, "הַנְּעָדִים" עַל ה', דאָרט האָט ער נישט קיין נגיעה געהאַט. ער איז נישט געווען באַטייליגט אין די וואָס זענען געווען נְוֶעָדִים עַל ה', וואָס זענען "נְוֶעָדִים" אויף השם יתברך און אויף תורתו הקדושה, קעגן תורת משה רבינו.

רפד

המשך ישוב קושיא ב (באופן רביעי)

במעשה פֿינחס ראו הכל כי הקב"ה עוזר ושומר לאותן המוסרים עצמם עבור כבוד שמים, ועל זה רומז המסורה לְכֵן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה', שבמעשה זה נאמר ונתוודע לבני ישראל הלוחמים עבור כבוד שמים כי הקב"ה הוא מנהיג ומשגיח לעמוד לימנם, ושיהיה להם בטחון חזק בו ית"ש

איבערדעם דאָס זאָגט ער, לְכֵן אָמַר הַנְּנִי נִתֵּן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, האָט מען געוויזן וואָסערע מסירת נפש [מ'דאַרף האָבן, און] אַז דער בורא כל עולמים העלפט [לאותן שמוסרים עצמם עבור כבוד שמים].

[ועל זה רומזת המסורה] לְכֵן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל - מיט דעם דערציילט מען פֿאַר אידן - אֲנִי ה', אַז ס'איז דאָ אַ באַשעפֿער [שיעמוד לימנם של הלוחמים עבור כבודו יתברך], אַז מ'דאַרף האָבן "בְּטָחוֹן" אין בורא כל עולמים, און דער בורא עולם העלפט.

רפה

כאָטשיג אפילו [אַז] עַל פִּי דרך הטבע איז געוועזן חלילה [אַז] ס'זאָל זיך זייער שלעכט 'אויסלאָזן' ביי פֿינחס'ן, ס'איז געווען בלויז נסים [במה שניצל פֿינחס]²¹, און דאָס האָט מציל געוועזן 'זיין' כבוד, און דאָס 'לעבן' [זיינעם], און דעם 'כבוד שמים'. [ס'איז אַלעס] בלויז נסים געווען.

נאָר וואָס דען, דער בורא כל עולמים האָט געהאַלפֿן !

רפו

פֿון דעם ווערט מען געוואָר אַז ס'איז דאָ אַ באַשעפֿער אויף דער וועלט ! ס'איז נישט אַלעס אַזוי ווי מ'מיינט, נישט אַזוי ווי מ'קלערט, נישט אַזוי ווי ס'דאַכט זיך [לפי מצב הדור, אַז] מ'זאָל נאָכגיין [אחר דעת בני הדור]. [נאָר] מ'דאַרף צו וויסן, ס'איז דאָ אַ באַשעפֿער אויף דער וועלט און ער פֿירט, עֲשֵׂה וְעוֹשֶׂה וְיַעֲשֶׂה לְכָל הַמַּעֲשִׂים. און פֿון 'די' מעשה פֿון פֿינחס'ן וואָס ער האָט געטון, ווערט מען געוואָר [אַז] אֲנִי ה' ! [והוא מגן ומושיע להעומדים בניסיון, שלא יאונה להם כל אֶנֶן].

²¹ מאתים וחמשים ראשי סנהדראות, שהם אֶלִיצור בֶּן שְׁדִיאוֹר וחביריו.

²² וכמבואר לעיל באות י ואות רמט.

דאָס זאָגט די מסורה.

דערנאָך [בדורות האחרונים, הגם] ס'איז דאָך שווער עומד בנסיון צו זיין, [זאָגט די מסורה] אַז מ'זאָל זיך פון דעם לערנען [ממעשה פינחס], זאָגט ער ווייטער אַנזי ה' ! דער בורא כל עולמים העלפט !

סיום הדרשה - וברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאָל טאָקע העלפן:

קודם זאָל מיר האָבן סייעתא דשמיא מ'זאָל קאָנען עומד בנסיון זיין, מ'זאָל מיר זיך האַלטן אין דרך האמת.
מ'זאָל וויסן 'וואָס' מ'ברויך צו "זאָגן", [און] 'וואָס' מ'ברויך צו "טון"²², וויאָזוי מ'ברויך זיך צו "פירן".

און מ'זאָל מיר די זכיה האָבן, אַז ווען מ'וועט זוכה זיין אַקעגן צו גיין משיח'ן, זאָל מיר די זכיה האָבן, מ'זאָל קאָנען ווייזן פאַר'ן מלך המשיח: "דאָס זענען אידן וואָס האָבן דיר צוגעהאָלפן מ'מַהֲר' צו זיין די גאולה !

אוי וויי, ווי ביטער ווי אַ גאַל [איז], אַז מ'וועט חלילה קוקן [דאָס זענען] די אידן וואָס זיי האָבן מ'עֲבִיב' געווען די גאולה !
השם ישמחנו, מ'זאָל נישט קיין חלק האָבן אין דעם !

ווען מ'וועט זוכה זיין לַמְבִּשְׂרָא גאולה, זאָל מיר זיין פון "די" [שנתקיים אצלם הכתוב, לְכֵן אָמַר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל] אַנזי ה' [המסייעם להיות עומד בנסיון ולנצח על מלאכת ה'] (וכבחינה דלעיל אות רפד-רפז).

אַז השם יתברך זאָל העלפן מ'זאָל זוכה זיין אים צו דינען, בַּנְּחָת, און מיט שְׂמֻחָה, וְלֵב טָהוֹר.
מ'זאָל מיר זוכה זיין צו זען די גאולה שלימה.

דער בורא כל עולמים זאָל אַפְהִיטן אידן, אַפְהִיטן אידן בכל מקומות מושבותם, מכל צרה וצוקה.

ס'זאָל נישט חלילה שאַדטן [פאַר אידן] די אַלע ביטערע חטאים, דער עוֹן הָדוֹר.
השם יתברך ירחם על עמו ישראל, אונז זאָל מיר ניצול ווערן מכל צרה וצוקה.
מ'זאָל מיר זוכה זיין צו זען במהרה די גאולה שלימה ואמיתית, בישועת כל ישראל ושמחתן, ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

²² וכדרך שהיה בפנחס, דהן "המחשבה" והן "המעשה" היתה רצויה לפני המקום, וכדלעיל (אות יב-ט) בפתחה להדרוש.

